

Briselē, 14.12.2022.
COM(2022) 516 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM UN PADOMEI

par Eiropas oglekļa tirgus darbību 2021. gadā saskaņā ar 10. panta 5. punktu un 21. panta 2. punktu Direktīvā 2003/87/EK (ar grozījumiem, kas veikti ar Direktīvu 2009/29/EK un Direktīvu (ES) 2018/410)

{SWD(2022) 407 final}

Saīsinājumu saraksts

AVR	Akreditācijas un verifikācijas regula
EISI PI	Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumenta parāda instruments
ENMS	Emisiju nepārtrauktu mērījumu sistēmas
CO ₂ ekvivalents	Oglekļa dioksīda ekvivalents
<i>CORSIA</i>	Starptautiskās aviācijas radīto oglekļa emisiju izlīdzināšanas un samazināšanas shēma
EEZ	Eiropas Ekonomikas zona
<i>EEX</i>	Eiropas Enerģijas birža (<i>European Energy Exchange</i>)
EBTA	Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācija
EIB	Eiropas Investīciju banka
EVTI	Eiropas Vērtspapīru un tirgu iestāde
ES	Eiropas Savienība
ES ETS	ES emisiju kvotu tirdzniecības sistēma
ES-27	Eiropas Savienības dalībvalstis
<i>EUTL</i>	Eiropas Savienības darījumu žurnāls
<i>ICAO</i>	Starptautiskā Civilās aviācijas organizācija
<i>InnovFin EDP</i>	<i>InnovFin</i> enerģētikas demonstrējuma projekti
<i>IPCC</i>	Klimata pārmaiņu starpvaldību padome
MZR	Monitoringa un ziņošanas regula
TSR	Tirgus stabilitātes rezerve
N ₂ O	Slāpekļa(I) oksīds
<i>NER</i>	Jaunu iekārtu rezerve
PFC	Perfluorogļūdeņraži
<i>TNAC</i>	Apritē esošo kvotu kopskaits
AK	Apvienotā Karaliste

Satura rādītājs

Sāsinājumu saraksts	1
1. Ievads	3
2. ETS tvērums.....	4
3. Oglekļa tirgus uzbūve	6
3.1. Emisiju maksimālā robežvērtība	6
3.2. Kvotu izsolīšana.....	9
3.3. Kvotu bezmaksas iedale	10
3.3.1. Atkāpe no prasības pilnīgi visas kvotas iegūt izsolēs attiecībā uz elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanu	12
3.4. Izsoļu ieņēmumi	13
3.4.1. Programma NER300.....	14
3.4.2. Inovāciju fonds	15
3.4.3. Modernizācijas fonds	16
3.4.4. Netiešo oglekļa izmaksu kompensācija.....	16
3.5. Emisiju samazinājums ES ETS	18
3.6. Piedāvājuma un pieprasījuma līdzsvarošana	22
4. Aviācija	24
5. Tirgus pārraudzība	26
5.1. EVTI ziņojuma konstatējumi	27
5.1.1. EVTI politikas ieteikumi	28
6. Emisiju monitorings, ziņošana par tām un to verifikācija	29
6.1. Emisiju monitorings	29
6.2. Akreditācija un verifikācija	30
6.3. Kompetentās iestādes.....	31
6.4. Atbilstība un izpilde.....	31
7. ES ETS un Šveices ETS sasaiste	33
8. ES ETS Energoefektivitātes direktīvas kontekstā	38
9. Secinājumi un perspektīva	38

1. Ievads

ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēma (ETS) ir ES klimata politikas stūrakmens. Saskaņā ar principu “piesārņotājs maksā” tā nosaka oglekļa cenu elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanā, energoietilpīgās nozarēs un aviācijā radītajām emisijām Eiropā. Izmantojot tirgus spēkus, ES ETS rada stimulu samazināt emisijas tur, kur to darīt ir lētāk. Paralēli tās ietvaros tiek gūti ieņēmumi, ko investēt klimata politikā un enerģētikas pārkārtošanā.

Kopš tās ieviešanas 2005. gadā ES ETS ir palīdzējusi par 34,6 %¹ samazināt elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanā un rūpnieciskajā ražošanā radītās emisijas. Laikā no 2013. līdz 2021. gadam tās ietvaros rīkotajās izsolēs ir gūti ieņēmumi vairāk nekā 100 miljardu EUR apmērā, kas ir sadalīti starp dalībvalstīm. Tomēr, lai sasniegtu Eiropas Klimata aktā² noteiktos vērienīgākos klimata mērķus, emisijas ir nepieciešams samazināt vēl vairāk. Lai līdz gadsimta vidum sasniegtu klimatneitralitāti, ES ir apņēmusies līdz 2030. gadam emisijas samazināt par vismaz 55 % salīdzinājumā ar 1990. gada līmeni. Šo mērķu sasniegšanā ES ETS ir būtiska loma.

2021. gada jūlijā Eiropas Komisija prezentēja politika reformu pasākumu kopumu Eiropas zaļā kursa³ īstenošanai, kas ietvēra arī ES ETS pārskatīšanu⁴. Komisija piedāvāja, ka sistēmā iekļautajām nozarēm būtu jāsamazina emisiju samazinājums par 61 % salīdzinājumā ar 2005. gadu⁵. Šajā nolūkā priekšlikums paredz samazināt emisiju maksimālo robežvērtību un palielināt ikgadējo samazinājumu. Ar to arī tiek reformēti noteikumi par kvotu bezmaksas piešķiršanu nozarēm un pakāpeniski tiek izbeigta kvotu bezmaksas iedale aviācijai. Vienlaikus Komisija piedāvāja paplašināt ES ETS, iekļaujot jūras transporta emisijas un izveidojot jaunu sistēmu autotransporta un ēku radīto emisiju samazināšanai. Kopumā šis priekšlikums ir vērst uz to, lai novirzītu vairāk resursu zaļās pārkārtošanās īstenošanai, liekot dalībvalstīm ieguldīt visus izsoļu ieņēmumus ar klimatu un enerģiju saistītos projektos un palielinot Inovāciju fonda un Modernizācijas fonda resursus.

Kopš šī Komisijas priekšlikuma prezentēšanas Eiropas Parlaments un Padome to ir izvērtējuši. Līdz 2022. gada vidum abas institūcijas pieņēma nostājas par ES ETS pārskatīšanu, piedāvājot dažādus grozījumus. Tā rezultātā kopš 2022. gada jūlija ir notikušas Parlamenta, Padomes un Komisijas savstarpējās sarunas.

Tikmēr ES ETS turpina funkcionēt atbilstoši šobrīd spēkā esošajam regulējumam. 2021. gadā sistēma pārgāja ceturtajā posmā (2021.–2030. gads). Līdz ar to sistēmā ir ieviestas vairākas

¹ Stacionāro iekārtu radītās ETS emisijas 2021. gadā, neskaitot Apvienoto Karalisti, bet ieskaitot elektroenerģijas ražošanas iekārtas Ziemeļīrijā, salīdzinājumā ar 2005. gada attiecīgajam tvērumam koriģēto vērtību.

² Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2021/1119 (2021. gada 30. jūnijs), ar ko izveido klimatneitralitātes panākšanas satvaru un groza Regulas (EK) Nr. 401/2009 un (ES) 2018/1999, [OVL 243](#), 9.7.2021., 1. lpp.

³ [Delivering the European Green Deal](#), Klimata politikas ĢD, 14.7.2021.

⁴ [COM\(2021\) 551 final](#) — Priekšlikums Eiropa Parlamenta un Padomes Direktīvai, ar ko groza Direktīvu 2003/87/EK, ar kuru nosaka sistēmu siltumnīcas efektu izraisīto gāzu emisijas kvotu tirdzniecībai Savienībā, Lēmumu (ES) 2015/1814 par Savienības siltumnīcefekta gāzu emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas tirgus stabilitātes rezerves izveidi un darbību un Regulu (ES) 2015/757, 14.7.2021.

⁵ Šobrīd tiesību aktos paredzētais līmenis ir 43 % samazinājums salīdzinājumā ar 2005. gada līmeni.

izmaiņas. Emisiju maksimālā robežvērtība katru gadu samazinās straujāk — par 2,2 %. Ir koriģēts kvotu daudzums, kas bez maksas tiek iedalīts nozarēm, lai atspoguļotu tehnoloģisko progresu un izmaiņas ražošanā. Pirmā projektu iesniegšanas kārtā Inovācijas fonda ietvaros ir noslēgusies, un ir apstiprināti pirmie lēmumi par atbalsta piešķiršanu Modernizācijas fonda ietvaros. 2021. gadā arī tika koriģēts sistēmas tvērums, atspoguļojot Apvienotās Karalistes izstāšanos no ES.

2021. gadā ES ETS iekļauto iekārtu darbība turpināja atgūties no Covid-19 pandēmijas ietekmes. Saistībā ar atlabšanu emisijas kopš 2020. gada ir mazliet palielinājušās, taču aizvien saglabājas zem pirmspandēmijas līmeņa. To apliecināja pieprasījuma pieaugums pēc kvotām ES ETS ietvaros un augstāka oglekļa cena 2021. gadā.

Augošo oglekļa cenu dēļ dažas ieinteresētās personas ir sākušas bažīties par to, vai ES ETS ietvaros nenotiek pārmērīga spekulācija. Ir arī paustas bažas par to, vai augstākas cenas nav arī ietekmējušas enerģijas cenas. Komisija ir pievērsusies šīm bažām Paziņojumā par augošajām enerģijas cenām⁶. Komisija secināja, ka gāzes cenu pieauguma ietekme uz enerģijas cenu ir deviņas reizes lielāka nekā oglekļa cenas pieauguma ietekme. Komisija arī lūdza Eiropas Vērtspapīru un tirgu iestādi (EVTI) veikt oglekļa tirgus darbības analīzi. 2022. gadā EVTI publicētajā galīgajā ziņojumā tiek noraidīti apgalvojumi par pārmērīgu spekulāciju. EVTI secināja, ka ES oglekļa tirgus funkcionē labi un oglekļa cenas signāls atbilst tirgus pamatprincipiem.

Šajā ziņojumā ir izvērtēta ES ETS darbība 2021. gadā un 2022. gada pirmajā pusgadā. Tajā ir sniegts atjaunināts sistēmas tvērums un infrastruktūras pārskats, kā arī sistēmas būtiskāko elementu izklāsts. Ziņojums atbilst ES ETS direktīvas⁷ 10. panta 5. punktam un 21. panta 2. punktam. Tā pamatā pārsvarā ir ES reģistra, ES darījumu žurnāla (*EUTL*) dati, kā arī saskaņā ar ES ETS direktīvas 21. pantu dalībvalstu iesniegtie ziņojumi.

2. ETS tvērums

Kopš ceturrtā posma (2021.–2030. gads) sākuma ES ETS tiek piemērota 27 ES dalībvalstīs un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas (EBTA) valstīs — Islandē, Lihtenšteinā un Norvēģijā (ES ETS valstis), un tā attiecas arī uz elektrostacijām Ziemeļīrijā⁸. Kopš 2020. gada 1. janvāra ES ETS ir sasaistīta ar Šveices ETS.

ES ETS regulē emisijas, ko rada kopumā 8757 elektrostacijas, siltumenerģijas ražošanas stacijas un rūpnieciskās iekārtas, kā arī 371 gaisakuģu operators, kas veic lidojumus starp lidostām Eiropas Ekonomikas zonā (EEZ) un no EEZ uz Šveici un AK. Tās ir aptuveni 36 % no visām ES radītajām emisijām.

Tāpat kā iepriekšējos gados vairums ES ETS iekļauto iekārtu rada mazāk nekā 50 000 tonnu

⁶ [COM\(2021\) 660 final](#) — Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Augošās enerģijas cenas: pretdarbības un atbalsta instrumenti”, 13.10.2021.

⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2003/87/EK (2003. gada 13. oktobris), ar kuru nosaka sistēmu siltumnīcas efektu izraisošo gāzu emisijas kvotu tirdzniecībai Savienībā un groza Padomes Direktīvu 96/61/EK, [OVL 275](#), 25.10.2003., 32. lpp.

⁸ Saskaņā ar Izstāšanās līguma Protokolu par Īriju/Ziemeļīriju.

oglekļa dioksīda ekvivalenta (CO₂ ekvivalents) gadā⁹ (70,5 %). No tām 4725 iekārtas ir klasificētas kā iekārtas ar zemu emisiju līmeni¹⁰ (54 % no kopskaita). 22 % no visām iekārtām rada no 50 000–500 000 tonnu CO₂ ekvivalenta gadā¹¹, un 7,5 % no iekārtām rada lielāko emisiju apjomu — vairāk nekā 500 000 tonnu CO₂ ekvivalenta gadā¹². ETS valstis ziņojušas, ka 2021. gadā ir slēgtas 199 iekārtas, galvenokārt pilnīgas darbības izbeigšanas vai jaudas samazināšanas dēļ, kā rezultātā iekārtas darbība vairs nesasniedz sliekšni, kura gadījumā tā tiek iekļauta sistēmā¹³.

Šim ziņojumam pievienotā dienestu darba dokumenta 1. papildinājumā dotajā 1.1. attēlā ir attēlots iekārtu sadalījums pa emisiju kategorijām 2021. gadā.

Dažās nozarēs ES ETS tiek iekļautas tikai tādas iekārtas, kas pārsniedz noteiktu izmēru vai ražošanas līmeni. Valstis var no sistēmas izslēgt iekārtas ar zemu emisiju līmeni, ja tiek ieviesti alternatīvi pasākumi emisiju samazināšanai¹⁴. Kopš 2021. gada no ES ETS var arī izslēgt tādas iekārtas, kas rada mazāk nekā 2500 tonnas CO₂ ekvivalenta gadā¹⁵, kā arī rezerves vai dublējuma iekārtas, kuras netiek darbinātas vairāk par 300 stundām gadā¹⁶.

2021. gadā 14 valstis izvēlējās no sistēmas izslēgt iekārtas, kas kopumā veido 4,9 Mt CO₂ ekvivalenta. Tie ir 0,37 % no ES ETS iekļauto iekārtu radītajām emisijām.

Sešas dalībvalstis¹⁷ 2021. gadā turpināja atļaut zema riska gadījumos stacionārajām iekārtām piemērot vienkāršotus monitoringa plānus¹⁸. Aviācijā tikai Beļģija ziņoja par šī noteikuma piemērošanu iekārtām ar zemām emisijām.

Papildus enerģijas ražošanā, rūpnieciskajā ražošanā un aviācijā radītajam CO₂ ES ETS arī attiecas uz slāpekļa(I) oksīda (N₂O) emisijām, kas radītas slāpekļskābes, adipīnskābes, glioksālskābes un glioksāla ražošanā, un alumīnija ražošanā radītajiem perfluorogļūdeņražiem (PFC). 2021. gadā 22 valstis ziņoja par izsniegtām atļaujām ETS darbībām, kā rezultātā tiek radītas emisijas, kas nav CO₂. Tikai Norvēģija paziņoja par oglekļa uztveršanas un uzglabāšanas darbībām.

Pievienotā dienestu darba dokumenta 1. papildinājuma 1.1. tabulā ir dots saraksts ar valstīm, kuras 2021. gadā ir ziņojušas par ES ETS iekļauto darbību radītām emisijām, kas nav CO₂.

⁹ A kategorijas iekārtas.

¹⁰ A kategorijas iekārtu apakškopa, kas rada mazāk nekā 25 000 tonnas CO₂ ekvivalenta gadā.

¹¹ B kategorijas iekārtas.

¹² C kategorijas iekārtas.

¹³ Kopējās nominālās ievadītās siltumjaudas sliekšnis ir 20 MW.

¹⁴ Saskaņā ar ES ETS direktīvas 27. pantu.

¹⁵ Katrā no trim gadiem pirms paziņošanas Komisijai. Biomasas radītas emisijas nav iekļautas.

¹⁶ Saskaņā ar ES ETS direktīvas 27.a panta 3. punktu.

¹⁷ Dānija, Horvātija, Lietuva, Nīderlande, Somija un Ungārija.

¹⁸ Saskaņā ar Monitoringa un ziņošanas regulas 13. pantu [Komisijas Īstenošanas regula (ES) 2018/2066 (2018. gada 19. decembris) par siltumnīcefekta gāzu emisiju monitoringu un ziņošanu saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2003/87/EK un ar ko groza Komisijas Regulu (ES) Nr. 601/2012, [OVL 334](#), 31.12.2018., 1. lpp. Regula tika grozīta 2020. gadā ar Komisijas Regulu (ES) 2020/2085 un 2022. gadā ar Komisijas Regulu (ES) 2022/388. Sk. [konsolidēto versiju](#)].

Aviācijā vairums regulēto operatoru 2021. gadā bija komerciāli operatori (71 % jeb 262 operatori)¹⁹. Kopumā 160 operatori (43 %) ir klasificēti kā mazie emitētāji.

3. Oglekļa tirgus uzbūve

3.1. Emisiju maksimālā robežvērtība

ES ETS noteiktā maksimālā robežvērtība paredz maksimālo absolūto emisiju apjomu, ko regulētie subjekti drīkst radīt. Tas atbilst tirdzniecības posmā izsniegto kvotu skaitam. Maksimālā robežvērtība katru gadu samazinās, lai nodrošinātu, ka ES izpilda vispārīgos emisiju samazināšanas mērķus.

Stacionāro iekārtu un gaisakuģa operatoru radītajām emisijām tiek piemērotas atsevišķas maksimālās robežvērtības. 2021. gadā stacionāro iekārtu radīto emisiju maksimālā robežvērtība bija 1 571 583 007 kvotas. Aviācijā 2021. gadā tika izsniegtas 28 306 545 kvotas. Kopš 2021. gada abas šīs maksimālās robežvērtības tiek samazinātas par 2,2 % gadā²⁰. Stacionāro iekārtu radīto emisiju maksimālās robežvērtības gadījumā tas atbilst 43 003 515 kvotām.

Saskaņā ar ES ETS direktīvas 12. panta 3. punktu, sākot no 2021. gada 1. janvāra, stacionāro iekārtu atbilstības nodrošināšanai var arī izmantot aviācijas nozares kvotas.

1. tabulā ir doti ES ETS ikgadējās maksimālās robežvērtības kopš 2013. gada. Salīdzinot šos datus, jāņem vērā, ka, sākot no 2021. gada, ES ETS vairs netiek attiecināta uz iekārtām Apvienotajā Karalistē. Saskaņā ar Izstāšanās līguma Protokolu par Īriju/Ziemeļīriju²¹ un ES un Apvienotās Karalistes Tirdzniecības un sadarbības nolīgumu²² Ziemeļīrijā esošās elektroenerģijas ražošanas iekārtas paliek ES ETS ar visām no tā izrietošajām tiesībām un pienākumiem. ES ETS arī joprojām attiecas uz emisijām, ko rada no Apvienotās Karalistes veikti avioreisi. Emisiju maksimālās robežvērtības tika mainītas, lai to atspoguļotu²³.

1. tabula. Gada emisiju maksimālā robežvērtība stacionārām iekārtām un gadā aprītē laisto aviācijas nozares kvotu skaits (2013.–2021. gads)

Gads	Gada maksimālā robežvērtība (stacionārām iekārtām)	Gadā aprītē laistās aviācijas nozares kvotas
2013	2 084 301 856	32 455 296
2014	2 046 037 610	41 866 834
2015	2 007 773 364	50 669 024
2016	1 969 509 118	38 879 316

¹⁹ Komerciāls gaisakuģu operators ir, piemēram, pasažieru aviosabiedrība, kas sniedz pakalpojumus plašai sabiedrībai. Nekomerciāls gaisakuģu operators ir, piemēram, gaisakuģa privātīpašnieks.

²⁰ Piemēro no 2008.–2012. gada bāzes perioda viduspunkta.

²¹ Līgums par Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotās Karalistes izstāšanos no Eiropas Savienības un Eiropas Atomenerģijas kopienas, [OVL 29](#), 31.1.2020., 7. lpp.

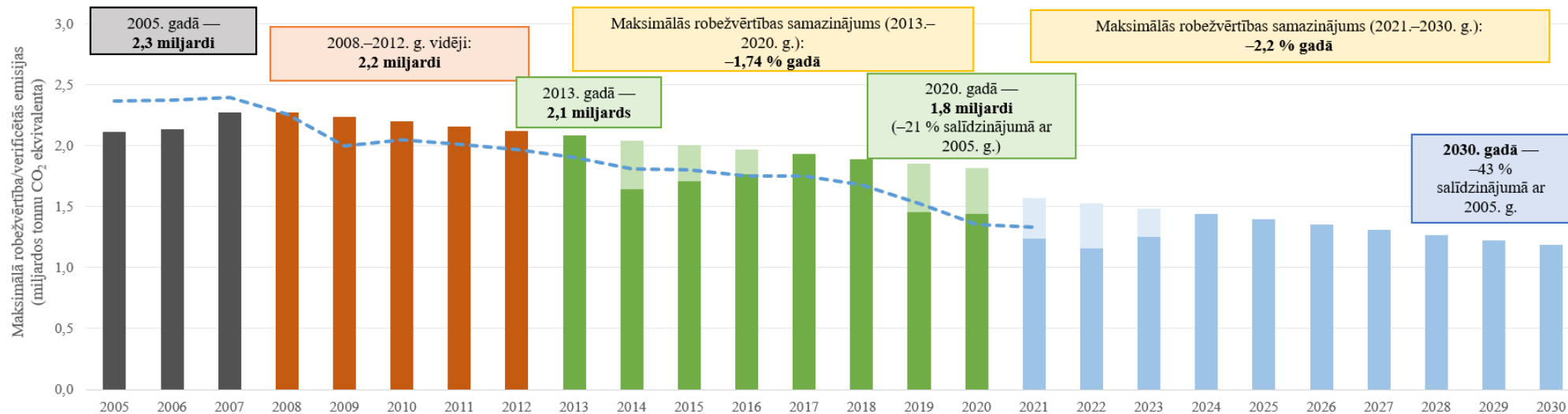
²² Tirdzniecības un sadarbības nolīgums starp Eiropas Savienību un Eiropas Atomenerģijas kopienā, no vienas puses, un Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienoto Karalisti, no otras puses, [OVL 149](#), 30.4.2021., 10. lpp.

²³ Komisijas Lēmums (ES) 2020/1722 (2020. gada 16. novembris) par Savienības kvotu kopapjomu, kas piešķirams ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā attiecībā uz 2021. gadu, [OVL 386](#), 18.11.2020., 26. lpp.

2017	1 931 244 873	38 711 651
2018	1 892 980 627	38 909 585
2019	1 854 716 381	38 830 950
2020	1 816 452 135	42 803 537
2021	1 571 583 007	28 306 545

1. attēlā ir parādītas maksimālās robežvērtības izmaiņas visos ES ETS posmos, ieskaitot līdz 2030. gadam paredzēto samazinājumu²⁴.

²⁴ Saskaņā ar šobrīd tiesību aktos noteikto mērķrādītāju līdz 2030. gadam emisijas samazināt par 43 % salīdzinājumā ar 2005. gadu.

1. attēls. ES ETS noteiktā emisiju maksimālā robežvērtība salīdzinājumā ar verificētajām emisijām. Apzīmējumi: stabiņi (maksimālā robežvērtība), gaišāk iekrāsotie stabiņi 2014.–2016. gadā (trešā posmā atliktās kvotas), gaišāk iekrāsotie stabiņi kopš 2019. gada (tirgus stabilitātes rezervē ieskaitītās kvotas), pārtraukta līnija (verificētās emisijas).

3.2. Kvotu izsolīšana

Izsolīšana aizvien ir galvenā kvotu sadalīšanas metode ES ETS ceturtajā posmā un veido 57 % no maksimālās robežvērtības apjoma. Izsoļu regulā²⁵ iekļautie noteikumi nodrošina, ka izsoles notiek atklātā, pārredzamā, saskaņotā un nediskriminējošā veidā. Tajā ir izklāstīti noteikumi attiecībā uz emisiju kvotu izsoļu laika grafiku, administrēšanu un citiem aspektiem.

2021. gadā izsoles turpināja notikt *European Energy Exchange AG (EEX)* ietvaros:

- kā kopējā izsoles platforma 25 dalībvalstīm, kuras piedalās kopīgajā iepirkumā,
- Polijai, kas izvēlējās nepiedalīties kopīgajā iepirkuma procedūrā, bet vēl nav iecēlusi atsevišķu izsoles platformu,
- Islandei, Lihtenšteinai un Norvēģijai pēc tam, kad 2019. gadā tika grozīts EEZ līgums, ļaujot tām piedalīties kopējās izsoles platformas kopīgajā iepirkumā,
- Apvienotajai Karalistei attiecībā uz elektroenerģijas ražošanas iekārtu kvotām Ziemeļīrijā.

EEX arī darbojas kā Vācijas atsevišķā izsoles platforma.

EEX tika atkārtoti iecelta par kopējo izsoles platformu no 2021. gada bez būtiskām izmaiņām attiecībā uz dalību izsolēs. Kopumā 2021. gadā notika 230 izsoles un 2022. gada pirmajā pusgadā notika 109. 2. tabulā ir dots *EEX* izsolīto kvotu daudzums gadā kopš trešā posma.

2. tabula. Izsolīto kvotu kopējais daudzums (2013.–2021. gads)

Gads	Vispārīgās kvotas	Aviācijas nozares kvotas
2013	808 146 500	0
2014	528 399 500	9 278 000
2015	632 725 500	16 390 500
2016	715 289 500	5 997 500
2017	951 195 500	4 730 500
2018	915 750 000	5 601 500
2019	588 540 000	5 502 500
2020	778 505 000	7 505 000
2021	582 952 500	3 785 500

2021. gadā neviena izsole netika atcelta. Savukārt 2022. gada sākumā tika atceltas divas izsoles. 1. februārī tehniskas problēmas dēļ tika atcelta kopējās izsoles platformas izsole. Saskaņā ar Izsoļu regulas 9. pantu attiecīgais kvotu daudzums tika sadalīts nākamajām četrām

²⁵ Komisijas Regula (ES) Nr. 1031/2010 (2010. gada 12. novembris) par siltumnīcas efektu izraisošo gāzu emisiju kvotu izsoļu laika grafiku, administrēšanu un citiem aspektiem saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2003/87/EK, ar kuru nosaka sistēmu siltumnīcas efektu izraisošo gāzu emisijas kvotu tirdzniecībai Kopienā, [OV L 302](#), 18.11.2010., 1. lpp.

izsolēm. 2. martā izsole Polijai tika atcelta, jo kopējais solījumu apjoms nerasniedza izsolīto kvotu apjomu. Izsole tika atcelta saskaņā ar Izsoļu regulas 7. panta 5. punktu, un arī šajā gadījumā kvotas tika sadalītas nākamajām četrām izsolēm.

2. attēlā ir sniegts pārskats par izsoļu līdzsvara cenām ES oglekļa tirgū no 2013. gada līdz 2022. gada septembrim.

2. attēls. Vispārīgo kvotu izsoļu līdzsvara cenas (no 2013. gada 1. janvāra līdz 2022. gada 30. septembrim)

Izsoles platformas savās tīmekļa vietnēs regulāri publicē detalizētu katras izsoles rezultātu izklāstu. Sīkāka informācija par izsoļu norisi, cita starpā dalību, seguma koeficientu un cenām, ir sniegta ETS dalībvalstu izsoļu ziņojumos²⁶.

3.3. Kvotu bezmaksas iedale

Lai arī izsolišana ir primārā kvotu sadalīšanas metode ES ETS, ievērojams kvotu daudzums tiek iedalīts bez maksas, lai novērstu oglekļa emisiju pārvirzes risku²⁷. Tas ir pārejas pasākums.

Īpašā oglekļa emisiju pārvirzes sarakstā ir identificētas nozares, kurām ir augstāks oglekļa emisiju pārvirzes risks un kurām var tikt iedalītas bezmaksas kvotas. Ceturtā posma

²⁶ [Auction Reports](#), Klimata politikas ĢD, 30.6.2022.

²⁷ Oglekļa emisiju pārvirze var notikt, ja ETS reglamentētas darbības tiek pārceltas uz valstīm ārpus ES ar mazāk ambiciozu klimata politiku, tādējādi radot vispārēju siltumnīcefekta gāzu emisiju pieaugumu.

sarakstā²⁸ ir identificētas 63 nozares un apakšnozares, nosedzot aptuveni 94 % no ES ETS iekļautajām rūpnieciskajām emisijām.

Kvotu bezmaksas iedale konkrētām nozarēm balstās uz snieguma līmeņatzīmēm. Līmeņatzīmes atspoguļo vidējo emisiju intensitāti vienai ražošanas vienībai, ko ražo 10 % efektīvāko iekārtu katrā nozarē. Līmeņatzīmes tiek pakāpeniski samazinātas, lai stimulētu dekarbonizāciju un veicinātu inovācijas. 2021. gadā Komisija atjaunināja ETS līmeņatzīmes²⁹. Tās ir spēkā ceturrtā posma pirmajā iedaļes periodā (2021.–2025. gads).

Kopumā 31 no 54 līmeņatzīmēm ir samazināta par maksimālo 24 % apjomu. Pārējās tika samazinātas par 3–24 %³⁰. Tas atspoguļo vairuma rūpniecības nozaru pēdējos gados panākto progresu, samazinot katras ražošanas vienības emisiju intensitāti. Līdz ar lēmumu Komisija arī publicēja faktu lapu, kurā ir paskaidrota līmeņatzīmju atjaunināšanā izmantotā datu apstrāde un analīze³¹.

Sākot ar ceturto posmu bez maksas iedalīto kvotu apjoms tiek pielāgots saskaņā ar pārskatītiem noteikumiem,³² tiklīdz notiek izmaiņas rūpnieciskajā ražošanā. Noteiktais pielāgojumu sliekšnis ir ražošanas apjomu palielinājums vai samazinājums par 15 %. Operatoriem valsts kompetentajām iestādēm katru gadu ir jāiesniedz ziņojums par ražošanas datiem. Uz šo ziņojumu pamata var tikt veikti pielāgojumi bezmaksas iedalē piešķirto kvotu apjomā.

Nemot vērā Covid-19 pandēmijas ekonomiskās sekas, šo stingro noteikumu dēļ ir palielinājies gadā veikto bezmaksas iedaļes apjoma pielāgojumu skaits. 2021. gadā tika iesniegti aptuveni 3700 pieteikumu, kas ir trīs reizes vairāk nekā gada vidējais rādītājs trešajā posmā.

Sākotnējais 2021.–2025. gadā paredzētais bezmaksas iedaļes apjoms bija 2791 miljons kvotu 7430 iekārtām. Līdz 2022. gada vidum Komisija bija pieņēmusi piecus lēmumus pielāgot bezmaksas iedaļes apjomu³³. Rezultātā apjoms tika samazināts par 77,5 miljoniem kvotu. Taču tajā pašā laikā Komisija pieņēma divus lēmumus³⁴ attiecībā uz bezmaksas iedaļes

²⁸ Komisijas Deleģētais lēmums (ES) 2019/708 (2019. gada 15. februāris), ar ko papildina Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2003/87/EK, 2021.–2030. gada periodam nosakot sarakstu ar nozarēm un apakšnozarēm, kuras uzskatāmas par pakļautām oglekļa emisiju pārvirzes riskam, [OVL 120](#), 8.5.2019., 20. lpp.

²⁹ Komisijas Īstenošanas regula (ES) 2021/447 (2021. gada 12. marts), ar ko nosaka pārskatītās līmeņatzīmju vērtības bezmaksas emisijas kvotu iedaļei 2021.–2025. gada periodam saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2003/87/EK 10.a panta 2. punktu, [OVL 87](#), 15.3.2021., 29. lpp.

³⁰ Maksimālais ikgadējais samazinājums 1,6 % apmērā piemērots 15 gadu periodā, sākot no 2007.–2008. gada, kad tika iegūti līmeņatzīmju aprēķinā izmantoti sākotnējie dati, līdz 2023. gadam, kas ir ceturrtā posma pirmā iedaļes perioda viduspunkts.

³¹ [Factsheet](#) - Update of benchmark values for 2021-2025, phase 4 of the EU ETS, Klimata politikas ĢD, 12.10.2021.

³² Komisijas Īstenošanas regula (ES) 2019/1842 (2019. gada 31. oktobris), ar ko nosaka noteikumus Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2003/87/EK piemērošanai attiecībā uz sīkāku kārtību, kā izdarāmi bezmaksas emisijas kvotu iedaļes pielāgojumi sakarā ar darbības līmeņa izmaiņām, [OVL 282](#), 4.11.2019., 20. lpp.

³³ Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas Uzraudzības iestāde arī pieņēma lēmumus attiecībā uz Islandi, Lihtenšteinu un Norvēģiju.

³⁴ Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas Uzraudzības iestāde arī pieņēma lēmumus attiecībā uz Islandi, Lihtenšteinu un Norvēģiju.

sākotnējo apjomu, palielinot to par 3,3 miljoniem kvotu. Tas bija nepieciešams, jo iesniegtajos iekārtu datos tika konstatētas kļūdas, kā arī tādēļ, ka bija jāīsteno tiesas nolēmumi.

Bezmaksas iedaļes apjoma pielāgojumi tiek veikti, izmantojot jaunu iekārtu rezervi (*NER*). Šie pielāgojumi sevī ietver arī izmaiņas iekārtu darbības uzsākšanas vai izbeigšanas dēļ. Ceturtā posma sākumā *NER* sākotnēji bija 331,3 miljoni kvotu. Tas ietvēra trešajā posmā neiedalītās kvotas un 200 miljonus kvotu no tirgus stabilitātes rezerves.

3. tabulā ir dots kopsavilkums par ikgadējiem bezmaksas iedaļes apjomiem ceturtā posma pirmajā periodā (2021.–2025. gads), norādot gan sākotnējos, gan pielāgotos apjomus.

3. tabula. Bezmaksas iedaļe ceturtā posma pirmajā periodā (2021.–2025. gads)

Gads	2021	2022	2023	2024	2025	Kopā
Sākotnējais bezmaksas iedaļes apjoms (ES-27 + Islande, Lihtenšteina un Norvēģija)	559,6	558,9	558,2	557,5	556,8	2791,1
Faktiskais bezmaksas iedaļes apjoms	545,0	544,1	543,3	542,6	541,9	2716,8
Pielāgotais un labotais bezmaksas iedaļes apjoms	-14,6	-14,8	-14,9	-14,9	-14,9	-74,2

3.3.1. *Atkāpe no prasības pilnīgi visas kvotas iegūt izolēs attiecībā uz elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanu*

ES ETS direktīvas 10.c pants paredz atkāpi no vispārīgajiem kvotu izolēšanas noteikumiem. Tiesīgās dalībvalstis³⁵ var iedalīt kvotas elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanas nozarēm, lai veicinātu modernizāciju un diversifikāciju. Saskaņā ar 10.c pantu iedalītās kvotas tiek atskaitītas no to kvotu skaita, kuras dalībvalsts citādi būtu izolējusi. Tomēr valstu shēmām 10.c panta atkāpes īstenošanai ir jāsaņem atļauja saskaņā ar valsts atbalsta noteikumiem, un tām piemēro prasības, kas noteiktas pamatnostādņēs par valsts atbalstu.

ES ETS direktīvas 10.c pantā paredzētā iespēja iedalīt pagaidu bezmaksas kvotas joprojām ir pieejama ceturtajā posmā, taču ar striktākiem noteikumiem attiecībā uz pārredzamību un atlases procesu. Alternatīvā gadījumā tiesīgās dalībvalstis būtu varējušas nolemt izolēt visas vai daļu no tām 10.c pantā paredzētajām kvotām vai izmantot tās Modernizācijas fonda ieguldījumiem.

³⁵ Tiesīgās dalībvalstis ir Bulgārija, Čehija, Horvātija, Igaunija, Latvija, Lietuva, Polija, Rumānija, Slovākija un Ungārija.

Tikai Bulgārija, Rumānija un Ungārija turpina piemērot 10.c pantu ceturtajā posmā, taču tās pašlaik vēl izstrādā valstu nolikumus šā noteikuma īstenošanai. Šie nolikumi Komisijai būs jāapstiprina saskaņā ar noteikumiem par valsts atbalstu. Vienlaikus Bulgārija saskaņā ar Izsoļu regulas 14.f pantu ir lūgusi izsolīt daļu no tai 10.c panta ietvaros paredzētajām kvotām 2021. un 2022. gadam.

Citas dalībvalstis³⁶, kuras ir tiesīgas izmantot 10.c panta atkāpi, 2020. gadā izvēlējās šīs kvotas vai nu izsolīt, vai pārskaitīt uz Modernizācijas fondu. Kopējais kvotu skaits Modernizācijas fondā katrai saņēmējai dalībvalstij ceturtajā posmā ir norādīts šim ziņojumam pievienotā dienestu darba dokumenta 2. papildinājuma 2.5. tabulā.

3.4. Izsoļu ieņēmumi

Kvotu izsolīšana rada ievērojamus ieņēmumus dalībvalstīm, ko tās var izmantot klimata politikas īstenošanai, enerģētikas pārkārtošanai un tehnoloģiskām inovācijām. Augstāka oglekļa cena nozīmē lielākus ieņēmumus. Daļa kvotu ceturtajā posmā tiek izsolītas, lai finansētu Inovāciju fondu un Modernizācijas fondu.

ES ETS direktīva nosaka, ka dalībvalstīm vismaz 50 % no izsoļu ieņēmumiem³⁷ un visi ieņēmumi no kvotām, kas iedalītas aviācijai, būtu jāizmanto mērķiem klimata un enerģētikas jomā. Dalībvalstis katru gadu ziņo, kā tās izmanto izsoļu ieņēmumus.

Kopējie izsoļu ieņēmumi 18 mēnešos kopš 2020. gada (no 2021. gada janvāra līdz 2022. gada jūnijam) bija 51,7 miljardi EUR³⁸. 2021. gadā vien izsolēs tika gūti ieņēmumi vairāk nekā 31 miljarda EUR apmērā. Tas nozīmē, ka kopš 2020. gada ieņēmumi ir teju divkāršojušies. No 2021. gada ieņēmumiem 25 miljardi EUR nonāca tieši dalībvalstīs³⁹.

Dalībvalstis ziņoja, ka 2021. gadā vidēji 76 % izsoļu ieņēmumu (19,4 miljardi EUR) ir novirzīti ar klimatu un enerģētiku saistītiem projektiem. Tas atbilst trešā posma vidējam rādītājam 75 % apmērā. Lielākā daļa ieņēmumu tika tērēti atjaunīgās enerģijas (30 %) un transporta (20 %) projektiem. Turklāt dalībvalstis arī piešķir finansējumu energoefektivitātes, vietējiem un starptautiskiem projektiem, kā arī izpētei un izstrādei. Tika ziņots, ka aptuveni 25 % ieņēmumu ir izmantoti citiem emisiju samazināšanas pasākumiem. Tie ietver pasākumus, ko dalībvalstis īsteno, lai mazinātu enerģētiskās krīzes ietekmi, piemēram, piešķirot nodokļu atlaides un sociālos pabalstus. Dalībvalstu ziņojumu par līdzekļu izlietojumu detalizēta analīze ir atrodama 2022. gada Klimata politikas progresa ziņojumā⁴⁰.

³⁶ Šo dalībvalstu vidū ir Čehija, Igaunija, Kipra, Latvija, Lietuva, Malta un Polija.

³⁷ Ieskaitot solidaritātes un izaugsmes mērķiem iedalītās kvotas.

³⁸ Ieņēmumi, ko guvušas dalībvalstis, Apvienotā Karaliste attiecībā uz Ziemeļīriju, Islande, Lihtenšteina un Norvēģiju.

³⁹ Atlikusī starpība ir ieņēmumi, kas apvienoti Inovāciju fonda un Modernizācijas fonda ietvaros, kā arī Islandei, Lihtenšteinai un Norvēģijai sadalītie ieņēmumi.

⁴⁰ [COM\(2022\) 514 final](#) — Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Paātrināt pārkārtošanos uz klimatneitralitāti Eiropas drošībai un labklājībai", 26.10.2022.

3.4.1. Programma NER300

ES ETS finansētā programma *NER300* bija liela mēroga finansēšanas programma, kas paredzēta inovatīvu mazoglekļa enerģijas demonstrējuma projektu finansēšanai trešajā posmā. Tās mērķis bija demonstrēt videi drošu oglekļa uztveršanas un uzglabāšanas tehnoloģiju un inovatīvu atjaunīgās enerģijas tehnoloģiju izmantošanu komerciālā mērogā. Programmā tika apvienoti ieņēmumi, kas gūti no jaunu iekārtu rezerves ietvaros izsolītajiem 300 miljoniem kvotu. Līdzekļi tika piešķirti projektiem, ko atlasīja divos uzaicinājumos iesniegt priekšlikumus (2012. gada decembrī un 2014. gada jūlijā). Šie projekti joprojām tiek īstenoti.

Kopumā *NER300* atbalsts tika piešķirts 38 atjaunīgās enerģijas projektiem un vienam oglekļa uztveršanas un uzglabāšanas projektam 20 dalībvalstīs par kopējo summu 2,1 miljards EUR. Līdz 2022. gada 30. septembrim 11 projekti bija uzsākuši darbību. Trīs projekti ir uzskatāmi par noslēgtiem: bioenerģijas projekts *BEST* Itālijā, sauszemes vējparka *Windpark Blaiken* Zviedrijā un bioenerģijas projekts *Verbiostraw* Vācijā. Programmas ietvaros joprojām tiek uzraudzīti pārējie projekti: sauszemes vējparka *Windpark Handalm* Austrijā, atkrastes vējparki *Veja Mate* un *Nordsee One* Vācijā, viedā energotīkla projekts *Puglia Active Network* Itālijā, peldošo atkrastes vējturbīnu projekti *Vertimed* Francijā un *Windfloat* Portugālē, saules enerģijas koncentrēšanas projekts *Minos* Grieķijā un bioenerģijas projekts *TORR* Igaunijā.

Līdzfinansējuma (privātā vai publiskā sektora) nodrošināšanas grūtību dēļ, kā arī izaicinošās ekonomiskās un politiskās situācijas dēļ 28 projektiem neizdevās savākt pietiekamu papildu finansējumu un tie bija jāatskaita no programmas. Līdz ar to kļuva pieejami vairāk nekā 1,6 miljardi EUR.

Neizmantotie *NER300* līdzekļi tika pārdalīti. Pirmajā priekšlikumu iesniegšanas kārtā neizmantotie līdzekļi (šobrīd 724,8 miljoni EUR) ir reinvestēti Eiropas Investīciju bankas⁴¹ pārvaldītajos finanšu instrumentos. *InnovFin* enerģētikas demonstrējuma projektu (*InnovFin* EDP) ietvaros projekti ir jāapstiprina līdz 2022. gada beigām. Saskaņā ar *InnovFin* enerģētikas finanšu konsultatīvo atbalsta un Eiropas infrastruktūras savienības instrumenta parāda instrumenta (EISI PI) noteikumiem projekti ir jāapstiprina līdz 2023. gada beigām.

Pievienotā dienestu darba dokumenta 2. papildinājuma 2.4. tabulā ir dota plašāka informācija par *InnovFin* EDP un EISI PI ietvaros kopš 2020. gada jūnija atbalstītajiem projektiem.

Ieviestais apvienošanas mehānisms jau ir pierādījis savu efektivitāti. Piemēram, ar *InnovFin* enerģētikas finanšu konsultatīvo atbalstu jau ir pabeigti desmit projekti un vēl citi tiek īstenoti. Tie galvenokārt ir atjaunīgās enerģijas (okeānu, saules enerģijas koncentrēšanas un ūdeņraža izmantošanas projekti), kā arī oglekļa uztveršanas un izmantošanas/uzglabāšanas projekti.

Pārējie *NER300* ietvaros neizmantotie līdzekļi ir novirzīti Inovāciju fondam. Tie ietver otrajā priekšlikumu iesniegšanas kārtā neizmantotos līdzekļus un līdzekļus, ko dalībvalstis ir

⁴¹ Komisijas Lēmums (ES) 2017/2172 (2017. gada 20. novembris), ar ko Lēmumu 2010/670/ES groza attiecībā uz to, kā izlietojami neizmaksātie ieņēmumi no pirmā uzaicinājuma iesniegt priekšlikumus, [OV L 306](#), 22.11.2017., 24. lpp.

atdevušas atpakaļ projektu neīstenošanas dēļ. Līdz šim uz Inovāciju fondu ir pārvirzīti 770,2 miljoni EUR.

3.4.2. Inovāciju fonds

ES ETS Inovāciju fonda mērķis ir finansēt novatorisku mazoglekļa tehnoloģiju un rūpniecisku risinājumu komerciālu demonstrēšanu nolūkā dekarbonizēt Eiropas energoietilpīgās nozares, kā arī atjaunīgās enerģijas, enerģijas uzglabāšanas un oglekļa uztveršanas, izmantošanas un uzglabāšanas attīstīšanu. Periodam no 2020. līdz 2030. gadam fondā ir paredzēts savākt apmēram 33,8 miljardus EUR⁴² no 450 miljonu kvotu izsolišanas. Līdz ar to fonds ir viena no vērienīgākajām dotāciju programmām pasaulē, ko 100 % finansē ES ETS.

Kopš 2020. gada Komisija kopā ar Eiropas Klimata, infrastruktūras un vides izpildaģentūru (CINEA) Inovāciju fonda satvarā ir izsludinājusi četrus uzaicinājumus iesniegt priekšlikumus. Divi no šiem uzaicinājumiem tika noslēgti 2021. gadā.

Pirmā uzaicinājuma iesniegt priekšlikumus par liela mēroga projektiem⁴³ ietvaros dotācijas tika piešķirtas septiņiem priekšlikumiem sešās dalībvalstīs⁴⁴. Projektiem dažādās ETS nozarēs, proti, ķīmisko vielu, tērauda, cementa, naftas pārstrādes un elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanā, tika piešķirts atbalsts kopumā 1145 miljonu EUR apmērā. Pirmā uzaicinājuma iesniegt priekšlikumus par maza mēroga projektiem⁴⁵ ietvaros dotācijas kopumā 109 miljonu EUR apmērā tika piešķirtas 30 projektiem. Tie veicinās dekarbonizāciju 11 dalībvalstīs⁴⁶, kā arī Islandē un Norvēģijā. Projektu kopējais mērķis ir samazināt emisijas par 77,4 Mt CO₂ ekvivalenta to īstenošanas pirmajā desmitgadē. Paredzēts, ka šie samazinājumi jau sāksies 2023. gadā līdz ar pirmo projektu īstenošanas sākšanu.

2022. gada jūlijā 17 projekti tika iepriekš atlasīti dotācijas nolīgumu sagatavošanai otrā uzaicinājuma iesniegt priekšlikumus par liela mēroga projektiem ietvaros. Kopumā 1,8 miljardi EUR tika izmantoti, lai finansētu inovācijas cementa, ūdeņraža, ķīmisko vielu, ražošanas un citās nozarēs, veicinot dekarbonizāciju deviņās ETS dalībvalstīs⁴⁷. 2022. gada 31. augustā tika slēgts otrais uzaicinājums iesniegt priekšlikumus par maza mēroga projektiem, kura ietvaros tika saņemti 66 priekšlikumi, un to izvērtēšana šobrīd turpinās.

Paralēli pirmajās divās kārtās (gan liela mēroga, gan maza mēroga projektiem) neatlasītie 25 projekti ir izraudzīti projektu izstrādes atbalsta saņemšanai Inovāciju fonda ietvaros. Šī atbalsta kopējais apmērs ir 6,1 miljons EUR, un to piešķir Eiropas Investīciju banka.

⁴² Kopējās budžeta aplēses pamatā ir oglekļa cena 75 EUR par tonnu.

⁴³ [Overview of the first call for large-scale project proposals & next steps](#), Klimata politikas ĢD, 30.6.2022.

⁴⁴ Projekti tiek īstenoti Beļģijā, Francijā, Itālijā, Somijā, Spānijā un Zviedrijā.

⁴⁵ [Overview of the first call for small-scale project proposals](#), Klimata politikas ĢD, 30.6.2022.

⁴⁶ Projekti veicinās dekarbonizāciju Austrijā, Francijā, Horvātijā, Itālijā, Īrijā, Nīderlandē, Polijā, Portugālē, Spānijā, Vācijā un Zviedrijā.

⁴⁷ Projekti veicinās dekarbonizāciju septiņās dalībvalstīs (Bulgārijā, Francijā, Nīderlandē, Polijā, Somijā, Vācijā un Zviedrijā), kā arī Islandē un Norvēģijā.

2022. gada 3. novembrī tika izsludināts trešais uzaicinājums iesniegt priekšlikumus par liela mēroga projektiem⁴⁸ ar vēl nepieredzēti vērienīgu budžetu 3 miljardu EUR apmērā. Tas ir specifiski vērsts uz projektiem, kuri ir saistīti ar ES plānu *RePowerEU*⁴⁹, proti, ūdeņraža izmantošanas, elektrifikācijas, tīro tehnoloģiju ražošanas un vidēja mēroga izmēģinājuma projektiem.

Par Inovāciju fonda īstenošanu Komisija sniedz atsevišķu ziņojumu. Pirmais progressa ziņojums⁵⁰ tika pieņemts 2022. gada 26. augustā.

3.4.3. Modernizācijas fonds

ES ETS Modernizācijas fonds ir viens no sistēmas solidaritātes mehānismiem — tā ietvaros tiek atbalstīti ieguldījumi dekarbonizācijā desmit dalībvalstīs ar zemākajiem ienākumiem⁵¹. Periodam no 2021. līdz 2030. gadam fondā ir paredzēts savākt apmēram 48,2 miljardus EUR⁵² no 643 miljonu kvotu izsolīšanas⁵³. Ar vismaz 70 % no šiem resursiem būtu jāatbalsta prioritārie ieguldījumi, lai veicinātu saņēmēju dalībvalstu pārkārtošanos uz klimatneitralitāti.

Fonds sāka darboties 2021. gada janvārī, un vairums saņēmēju dalībvalstu kopš tā laika ir sākušas to izmantot vietējā mērogā. Fonda līdzekļi kopumā 3,3 miljardu EUR apmērā ir pieejami Čehijai, Horvātijai, Igaunijai, Lietuvai, Polijai, Rumānijai, Slovākijai un Ungārijai. Šie līdzekļi tiek izmantoti 71 ieguldījumam, ieskaitot energoefektivitātes uzlabošanai dažādās nozarēs (Lietuvā, Polijā), saules enerģijas paneļu uzstādīšanai (Čehijā, Rumānijā), enerģijas uzkrāšanai (Ungārijā) un elektrotīklu modernizācijai (Slovākijā).

Pirmie ziņojumi par Modernizācijas fonda īstenošanu jau ir pieejami, ieskaitot Investīciju komitejas gada pārskatu⁵⁴ un dalībvalstu valsts ziņojumus⁵⁵.

3.4.4. Netiešo oglekļa izmaksu kompensācija

Dalībvalstis var piešķirt valsts atbalstu, lai atsevišķām energoietilpīgām nozarēm kompensētu oglekļa izmaksas, ko rada netiešās emisijas, t. i., izmaksas, kas radušās augstāku elektroenerģijas cenu dēļ saistībā ar to, ka elektroenerģijas ražotāji kvotu iepirkšanas izmaksas nodod patērētājiem. Lai nodrošinātu, ka netiešās oglekļa izmaksas tiek kompensētas

⁴⁸ [Third call for large-scale projects](#), Klimata politikas ĢD, 3.11.2022.

⁴⁹ [COM\(2022\) 230 final](#) — Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Plāns *REPowerEU*”, 18.5.2022.

⁵⁰ [COM\(2022\) 416 final](#) — Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei par Inovāciju fonda ieviešanu, tostarp par Regulas (ES) Nr. 1031/2010 24. pantā minēto pārskatīšanu, 26.8.2022.

⁵¹ Saņēmējas dalībvalstis ir Bulgārija, Čehija, Horvātija, Igaunija, Latvija, Lietuva, Polija, Rumānija, Slovākija un Ungārija.

⁵² Kopējās budžeta aplēses pamatā ir oglekļa cena 75 EUR par tonnu.

⁵³ Šajā apjomā iekļautas kvotas, ko dalībvalstis no saviem portfeļiem pārskaitījušas Modernizācijas fondam saskaņā ar ES ETS direktīvas 10. panta 2. punkta b) apakšpunktu un 10.c pantu — pārējie ES ETS solidaritātes mehānismi. Modernizācijas fonda sākotnējais apmērs ir teju 276 miljoni kvotu.

⁵⁴ *Modernisation Fund – Investment Committee Annual Report 2021*, Klimata politikas ĢD, 15.3.2022.

⁵⁵ *Modernisation Fund – Beneficiary Member States' 2021 annual reports*, Klimata politikas ĢD, 30.6.2022.

visās dalībvalstīs vienādi un līdz minimumam samazinātu konkurences kropļojumus iekšējā tirgū, Komisija pieņēma ES ETS pamatnostādnes par valsts atbalstu. Šīs pamatnostādnes vispirms attiecas uz netiešajām izmaksām, kas bija radušās laikposmā no 2013. līdz 2020. gadam⁵⁶. Pamatnostādnes tika pārskatītas 2020. gadā, attiecinot tās arī uz laikposmu no 2021. līdz 2030. gadam⁵⁷.

2021. gadā dalībvalstis izmaksāja kompensācijas par iekārtu netiešajām izmaksām 2020. gadā. Uz tām vēl attiecas iepriekšējās pamatnostādnes par valsts atbalstu. Dati attiecībā uz kompensāciju par netiešajām izmaksām, kas radušās 2021. gadā, vēl nav pieejami. Vairums dalībvalstu, kuras izvēlējās sākt vai turpināt kompensēt netiešās izmaksas pēc 2021. gada, jau ir informējušas Komisiju par savām shēmām un saņēmušas atļauju sniegt valsts atbalstu saskaņā ar jaunajām pamatnostādnēm. Nākamā gada ziņojumā pirmo reizi tiks dokumentētas netiešo izmaksu kompensācijas, kas izmaksātas saskaņā ar jaunajām pamatnostādnēm.

Oglekļa cenai pieaugot, pieaug arī netiešās izmaksas. Līdz ar to vairāk dalībvalstu ir izvēlējušās kompensēt netiešās izmaksas. 2021. gadā Čehija un Itālija pirmo reizi izmaksāja kompensācijas, kā rezultātā kopumā kompensācijas mehānismi ir ieviesti 14 dalībvalstīs.

Trīs mēnešu laikā pēc katra gada beigām dalībvalstīm, kuras ir ieviesušas netiešo izmaksu kompensācijas mehānismus, ir jāpublicē dati par izmaksāto kompensāciju kopsummu, norādot arī katrai nozarei un apakšnozarei izmaksātās summas. 4. tabulā ir sniegts kopsavilkums par dalībvalstu publicētajiem datiem par 2021. gadā izmaksātajām kompensācijām par netiešajām izmaksām, kas radušās 2020. gadā. Kompensāciju summas arī ir salīdzinātas ar 2020. gada izsoļu ieņēmumiem⁵⁸.

4. tabula. 2021. gadā izmaksātās kompensācijas par netiešajām izmaksām, kas radušās 2020. gadā

Dalībvalsts	Izmaksātā kompensācija par netiešajām izmaksām, kas radušās 2020. gadā (miljonos EUR)	Saņēmēju skaits	Izsoļu ieņēmumi 2020. gadā (miljonos EUR)	Netiešo izmaksu kompensēšanai izlietotā izsoļu ieņēmumu daļa
BE (FL)	137,1	108	353,0	44,5 %
BE (WL)	20,0	34		
CZ	41,5	30	718,1	5,8 %
DE	833,0	893	2641,8	31,5 %
EL	68,3	50	501,2	13,6 %
ES	179,0	210	1222,3	14,6 %

⁵⁶ Pamatnostādnes par atsevišķiem valsts atbalsta pasākumiem saistībā ar siltumnīcefekta gāzu emisiju kvotu tirdzniecības sistēmu pēc 2012. gada, [OVC 158](#), 5.6.2012., 4. lpp.

⁵⁷ Pamatnostādnes par atsevišķiem valsts atbalsta pasākumiem saistībā ar siltumnīcefekta gāzu emisijas kvotu tirdzniecības sistēmu pēc 2021. gada, [OVC 317](#), 25.9.2020., 5. lpp.

⁵⁸ Izmērot ieņēmumus no aviācijas nozares kvotu izsolīšanas.

FI	106,3	59	218,2	48,7 %
FR	391,0	325	714,7	54,7 %
IT	90,0	187	1274,6	7,1 %
LT	1,0	1	86,3	1,2 %
LU	15,9	3	16,8	94,9 %
NL	172,2	92	437,3	39,4 %
PL	183,3	70	3155,4	5,8 %
RO	131,8	43	801,3	16,4 %
SK	11,0	10	241,9	4,6 %

Kopumā netiešo izmaksu kompensācijās 2021. gadā 14 dalībvalstis izmaksāja aptuveni 2,38 miljardus EUR. Tas ir teju par 1 miljardu EUR vairāk nekā 2020. gadā⁵⁹. Tam par iemeslu galvenokārt ir kompensāciju aprēķināšanā izmantotā oglekļa cena. 2021. gadā izmantotā oglekļa cena bija 25,20 EUR, kas bija kāpums salīdzinājumā ar 16,15 EUR 2019. gadā. Vairumam mehānismu nav fiksēta budžeta, taču kompensāciju maksimālo apjomu nosaka radušās netiešās oglekļa izmaksas un valsts atbalsta pamatnostādņēs noteiktie ierobežojumi. Kopumā dalībvalstis, kuras nav noteikušas konkrētu maksimālo atbalsta apjomu, piemēram, Lietuva un Slovākija, izmaksā mazāk kompensāciju.

Netiešo izmaksu kompensācijas palielinājās arī relatīvi. Kopējās kompensācijas par netiešajām izmaksām 2020. gadā atbilda 19,2 % no 14 dalībvalstu 2020. gada izsoļu ieņēmumiem. 2021. gadā tās vidēji tērēja 27,3 % izsoļu ieņēmumus, lai kompensētu netiešās oglekļa izmaksas.

Dalībvalstīm, kuras gadā iztērē vairāk nekā 25 % no saviem izsoļu ieņēmumiem netiešo izmaksu kompensēšanai, ir arī jāpublicē ziņojums, paskaidrojot, kādēļ ir pārsniegts šis sliekšnis. 2021. gadā sešas dalībvalstis iztērēja vairāk nekā 25 % no saviem izsoļu ieņēmumiem netiešo izmaksu kompensēšanai — Luksemburga, Somija, Francija, Beļģija, Nīderlande un Vācija. Tam par iemeslu galvenokārt bija tas, ka oglekļa cenas (un līdz ar to arī netiešo izmaksu) pieaugums bija lielāks par izsoļu ieņēmumu pieaugumu, jo tirgus stabilitātes rezerve turpina samazināt izsoļu apjomus. Energoietilpīgo nozaru radīto emisiju daļa dažās no šīm 14 dalībvalstīm arī palielinājās salīdzinājumā ar to vēsturiskajiem emisiju datiem, uz kuru pamata tiek aprēķināta to izsoļu daļa.

3.5. Emisiju samazinājums ES ETS

2021. gadā stacionāro iekārtu kopējās emisijas bija 1335 miljoni tonnu CO₂ ekvivalenta. Tas ir par 6,6 % vairāk nekā emisijas 2020. gadā, bet joprojām par 5,6 % mazāk nekā 2019. gadā⁶⁰.

Līdz šim stacionāro iekārtu emisiju samazināšanos galvenokārt veicina enerģētikas nozare

⁵⁹ 2020. gadā dalībvalstis izmaksāja kompensācijas par iekārtu netiešajām izmaksām 2019. gadā.

⁶⁰ Abos gadījumos salīdzinātas tika koriģētās 2020. un 2019. gada verificētās emisijas bez Apvienotās Karalistes, bet ieskaitot elektroenerģijas ražošanas iekārtas Ziemeļīrijā.

(elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošana, ieskaitot daļu no rūpnieciskās siltumenerģijas ražošanas). Taču 2021. gadā enerģētikas nozares emisijas palielinājās par 8,4 %. Tam par iemeslu galvenokārt bija lielāks pieprasījums pēc elektroenerģijas pēc Covid-19 pandēmijas novērotās ekonomikas atveseļošanās kontekstā, kā arī lielāks ogļu patēriņš fosilā kurināmā cenu kāpuma dēļ. Tomēr kopējās emisijas enerģētikas nozarē 2021. gadā joprojām bija par 8,1 % zemākas nekā 2019. gadā, jo pieprasījums pēc elektroenerģijas šajos divos gados bija ļoti līdzīgs.

Arī rūpniecisko iekārtu emisijas 2021. gadā palielinājās par 4,6 % salīdzinājumā ar 2020. gadu. Liels pieaugums bija vērojams lielākajā daļā nozaru, tostarp dzelzs, tērauda un ķīmisko vielu ražošanas nozarēs. To izraisīja ekonomikas atveseļošanās pēc pandēmijas, ko iezīmēja 5,3 % palielinājums ES-27 IKP laikā no 2020. līdz 2021. gadam. Tomēr rūpnieciskās emisijas 2021. gadā bija par 2,6 % zemākas nekā 2019. gadā, lai arī rūpnieciskās ražošanas apjomi abos šajos gados bija ļoti līdzīgi⁶¹.

5. tabulā ir redzamas stacionāro iekārtu ETS emisiju tendences kopš 2013. gada.

⁶¹ [Industrial production statistics](#), Eurostat, 2022. gada augusts.

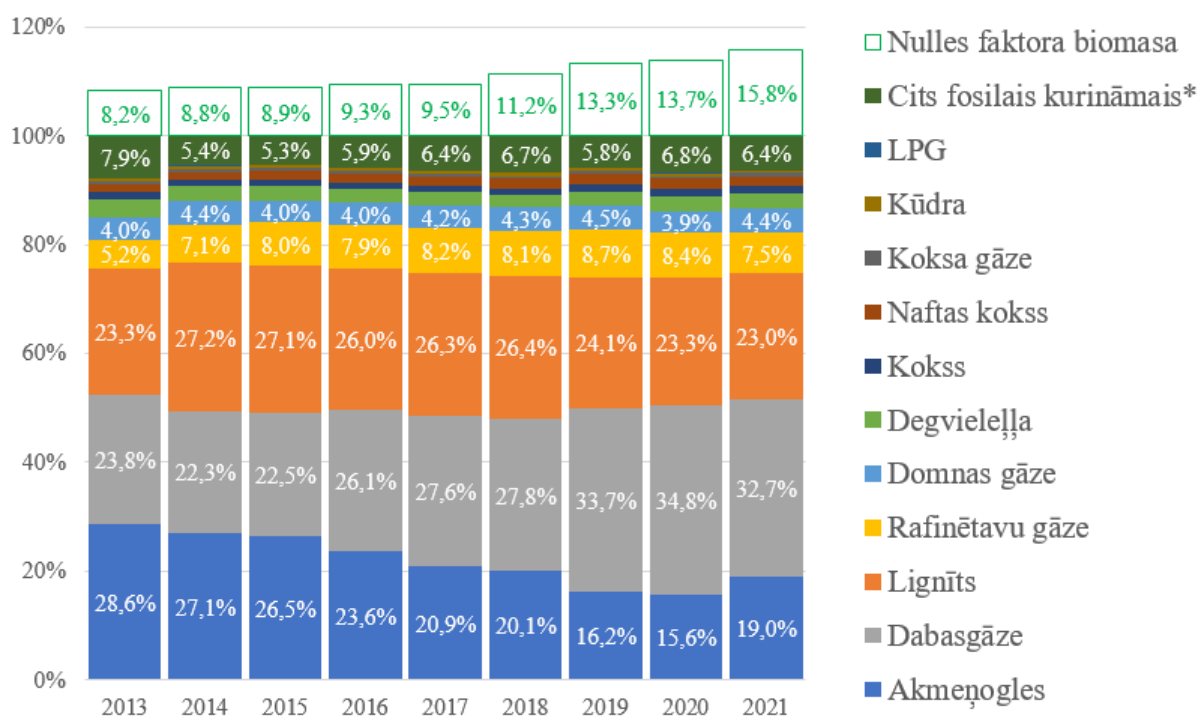
5. tabula. Stacionāro iekārtu verificētās emisijas

Gads	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 ⁶²
Stacionāro iekārtu verificētās emisijas	1908	1814	1803	1751	1755	1683	1530	1356	1335
Izmaiņas gada griezumā	—	– 4,9 %	– 0,6 %	– 2,9 %	0,2 %	– 4,1 %	–9,1 %	– 11,4 %	6,6 %
Elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanas verificētās emisijas	1191	1100	1091	1046	1036	964	822	696	707
Izmaiņas gada griezumā	—	– 7,7 %	– 0,8 %	– 4,1 %	– 1,0 %	– 7,0 %	– 14,7 %	– 15,3 %	8,4 %
Rūpnieciskajā ražošanā verificētās emisijas	717	714	712	705	719	719	708	659	631
Izmaiņas gada griezumā	—	– 0,4 %	– 0,3 %	– 1,0 %	2,0 %	0,1 %	–1,6 %	–6,9 %	4,6 %

3. attēlā redzamas ETS emisiju tendences pa kurināmā veidiem 2021. gadā salīdzinājumā ar ES ETS trešo posmu.

Galvenie enerģijas avoti ES ETS 2021. gadā cita starpā bija akmeņogles, lignīts (un pusbitumenogles) un dabasgāze. Iepriekšējos gados dabasgāzes īpatsvars ir pakāpeniski palielinājies, aizstājot akmeņogles un mazākā mērā arī lignītu. Taču 2021. gadā akmeņogļu radītās emisijas palielinājās par 3,4 % salīdzinājumā ar 2020. gadu. Tajā pašā laikā gan lignīta, gan dabasgāzes emisiju īpatsvars samazinājās. Tas bija saistīts ar fosilā kurināmā cenu kāpumu.

⁶² Kopš 2021. gada ES ETS vairs netiek iekļautas Apvienotās Karalistes emisijas, iekļaujot tikai Ziemeļīrijas elektroenerģijas ražošanas iekārtu emisijas.

3. attēls. Emisijas pa kurināmā veidiem kā daļa no fosilā kurināmā gadā radītajām emisijām. Fosilais kurināmais kopā veido 100 %, biomasas tiek pieskaitīta papildus. Marķējums nav norādīts, ja kurināmā īpatsvars nepārsniedz 3 % no kopsummām, * = neietilpst citos norādītajos kurināmā veidos.

Kopumā 2021. gadā tika ziņots, ka biomasu izmantoja 2153 iekārtas. Tie ir 24,6 % no visām iekārtām, par kurām ziņots ES ETS, un tas ir pieaugums no 22,5 % 2020. gadā. Emisiju daudzums atšķiras pa kurināmā veidiem, tomēr emisijas, par kurām bija jānodod kvotas, būtu bijušas par 15,8 % augstākas, ja nulles faktora biomasas emisijas tiktu skaitītas kā fosilā kurināmā emisijas.

No 2023. gada 1. janvāra⁶³ uz nulles faktora biomasas emisijām ES ETS tiek attiecināti jauni ilgtspējas un emisiju ietaupījuma kritēriji Atjaunojamo energoresursu direktīvas⁶⁴ ietvaros. Tie ietver striktākus kritērijus biodegvielām un bioloģiskajiem šķidrājiem kurināmajiem un jaunus kritērijus cietai un gāzveida biomasai.

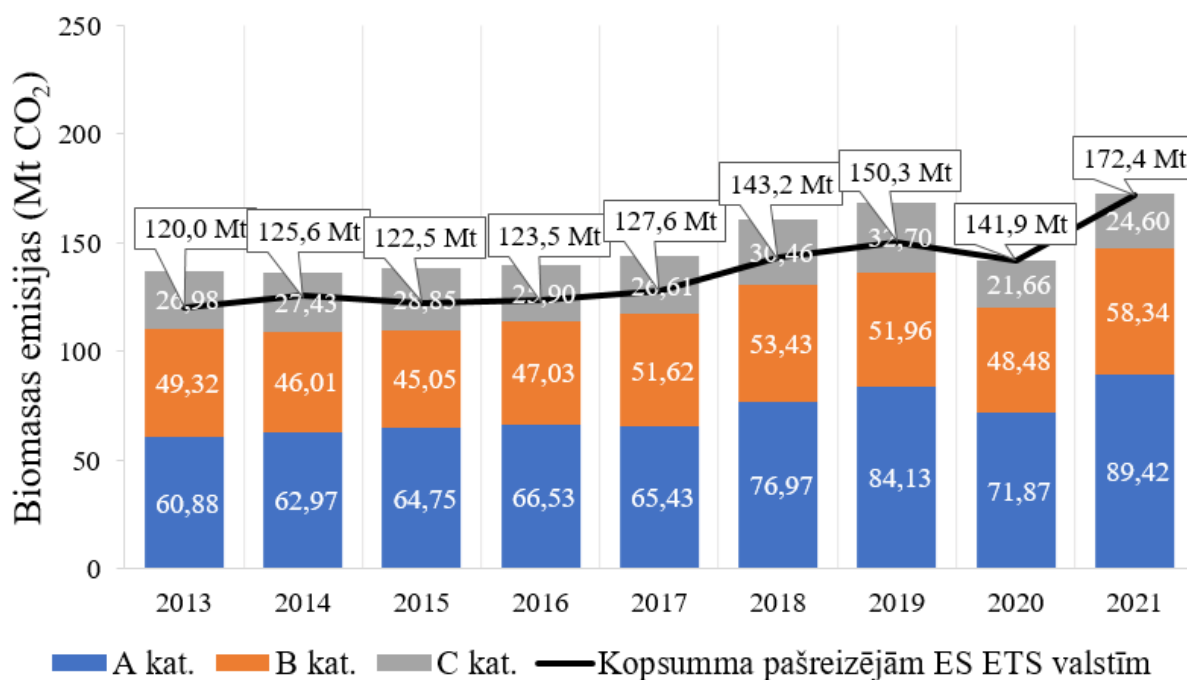
Biomasas kurināmais, kas atbilst attiecīgajiem ilgtspējas kritērijiem vai uz ko šie kritēriji neattiecas, ir uzskatāms par nulles faktora kurināmo. Tas nozīmē, ka tā CO₂ emisijas netiek skaitītas kā fosilā kurināmā radīts CO₂. Par šīm nulles faktora kurināmā emisijām operatoriem nav jānodod ETS kvotas. Līdz ar to 3. attēlā nulles faktora biomasas emisijas ir attēlotas papildus fosilā kurināmā emisijām.

4. attēlā redzams, kā nulles faktora emisijas no biomasas tiek sadalītas pa A, B un C kategorijas iekārtām ES ETS. Daļījumā nav iekļauta absorbcijas fāze un emisiju neto vērtība. Biomasas nulles faktora emisijas acīm redzami palielinājās no 142 Mt 2020. gadā līdz 172 Mt 2021. gadā.

⁶³ Monitoringa un ziņošanas regulas 38. panta 6. punkts. Kā minēts iepriekš, Regula (ES) 2018/2066 tika grozīta 2020. gadā ar Regulu (ES) 2020/2085 un 2022. gadā ar Regulu (ES) 2022/388. Sk. [konsolidēto versiju](#).

⁶⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2018/2001 (2018. gada 11. decembris) par no atjaunojamajiem energoresursiem iegūtas enerģijas izmantošanas veicināšanu (pārstrādāta redakcija), [OV L 328](#), 21.12.2018., 82. lpp.

Biomases emisijas, kuru faktors nav nulle, saglabājās minimālā līmenī — 1,5 Mt CO₂ ekvivalenta, veidojot tikai mazliet vairāk nekā 0,1 % no kopējām stacionāro iekārtu ETS emisijām. Lai arī šis īpatsvars ir teju tāds pats kā 2020. gadā, paredzams, ka tas palielināsies līdz ar striktākiem noteikumiem attiecībā uz nulles faktora biomasu, jo īpaši pēc 2023. gada. Līdz 2023. gada 1. janvārim valstu iestādes var ļaut iekārtu emisijas no biomasas klasificēt kā nulles faktora emisijas bez apliecinājuma par atbilstību Atjaunojamo energoresursu direktīvas II ilgtspējas un emisiju ietaupījuma kritērijiem.

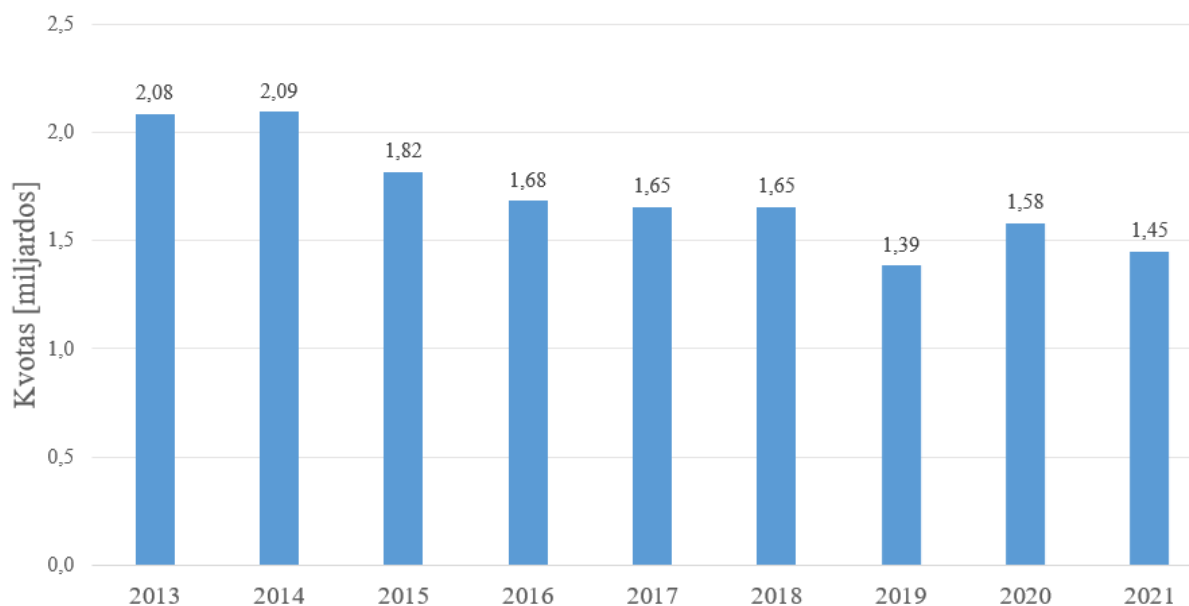
4. attēls. Nulles faktora biomasas radītās emisijas 2021. gadā salīdzinājumā ar trešo posmu (2013.–2020. gads). Emisijas ir norādītas miljonos tonnu CO₂ ekvivalenta.

3.6. Piedāvājuma un pieprasījuma līdzsvarošana

Trešā posma sākumā 2013. gadā ES ETS bija raksturīga liela strukturālā nelīdzsvarotība starp kvotu piedāvājumu un pieprasījumu. Oglekļa tirgū bija 2,1 miljarda kvotu pārpalikums. Komisija ir veikusi gan īstermiņa, gan ilgtermiņa pasākumus šīs nelīdzsvarotības novēršanai. Kā īstermiņa pasākumu Komisija atlika 900 miljonu kvotu izsolīšanu no 2014.–2016. gada uz 2019.–2020. gadu. Kā ilgtermiņa pasākumu tā 2015. gadā izveidoja tirgus stabilitātes rezervi (TSR).

TSR pielāgo izsolīto apjomu atbilstoši iepriekš definētā apritē esošo kvotu kopskaita (TNAC) robežvērtībām. Tādējādi tiek nodrošināts ES oglekļa tirgus līdzsvars un noturība. TSR darbību sāka 2019. gadā, un kopš tā laika katru gadu izņem kvotas no aprites, samazinot dalībvalstu izsolītos apjomus. 900 miljoni kvotu, kuru izsolīšana sākotnēji tika atlikta, arī ir ieskaitītas rezervē.

2021. gadā emisijas palielinājās salīdzinājumā ar 2020. gadu, lai arī aizvien saglabājās zem pirmspandēmijas, t. i., 2019. gada, līmeņa. Tā rezultātā radās 1449 miljonu kvotu pārpalikums — mazāk nekā 2020. gadā, taču mazliet vairāk nekā 2019. gadā. 1. attēlā parādīts kvotu pārpalikums ES ETS kopš 2013. gada.

5. attēls. Kvotu pārpalikums ES ETS (2013.–2021. gads)

Kopš 2017. gada maija vidus Komisija regulāri publicē paziņojumu par iepriekšējā gada TNAC. 2022. gada maijā Komisija publicēja sesto paziņojumu par TNAC⁶⁵, un tajā pavisam minētas 1 449 214 182 kvotas. Tā kā pārpalikums jau atkal pārsniedza iepriekš definēto robežvērtību, kvotas tika ieskaitītas TSR, tādējādi samazinot 2022. un 2023. gada izsoles apjomus.

Līdz ar to laikā no 2022. gada septembra līdz 2023. gada augustam TSR izsoles apjomus ir samazinājusi par teju 350 miljoniem kvotu. Šim ziņojumam pievienotā dienestu darba dokumenta 3. papildinājuma 3.1. tabulā ir ieskicēts katras ETS dalībvalsts pienesums TSR 2022. gadā.

2021. gadā Komisija veica pirmo TSR pārskatīšanu, kas bija daļa no plašākas iniciatīvas Eiropas zaļā kursa īstenošanas ietvaros⁶⁶. Pārskatīšanā tika konstatēts, ka TSR funkcionē labi un izpilda savu mērķi. Tā ir palīdzējusi samazināt pārpalikumu un dot stabilu oglekļa cenas signālu pat Covid-19 pandēmijas laikā. Kopš 2019. gada rezervē ir iekļauti vairāk nekā 1,4 miljardi kvotu. Katru gadu 24 % no iepriekšējā gadā pāri palikušajām kvotām tiek iekļautas rezervē, un tajā tika iekļauti arī 887 miljoni 2013.–2020. gada periodā neiedalīto kvotu.

Pirmās pārskatīšanas ietvaros Komisija ierosināja, ka TSR būtu jāturpina risināt ES oglekļa tirgū izveidojušos nelīdzsvarotību, kā arī reaģēt uz jebkādiem pieprasījuma satricinājumiem (piemēram, kā tas bija Covid-19 pandēmijas gadījumā). Šajā nolūkā Komisija piedāvāja saglabāt uzņemšanas rādītāju 24 % apmērā un koriģēt rezerves operatīvos parametrus.

⁶⁵ Labojumi Komisijas paziņojumā “Aprītē 2021. gadā esošo kvotu kopskaita publicēšana tirgus stabilitātes rezerves vajadzībām ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas ietvaros, kura izveidota saskaņā ar Direktīvu 2003/87/EK, un 2013.–2020. gada periodā neiedalīto kvotu skaita publicēšana”, [OV C 272](#), 15.7.2022., 25. lpp.

⁶⁶ [COM\(2021\) 571 final](#) — Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes lēmumam, ar ko Lēmumu (ES) 2015/1814 groza attiecībā uz kvotu apjomu, kurš līdz 2030. gadam jāieskaita Savienības siltumnīcefekta gāzu emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas tirgus stabilitātes rezervē, 14.7.2022.

4. Aviācija

Aviācijas nozares radītās emisijas ES ETS regulē kopš 2012. gada. Juridiski sistēma attiecas uz visiem izejošajiem lidojumiem, ja vien tiem nav atbrīvojuma, un visiem ienākošajiem lidojumiem Eiropas Ekonomikas zonā (EEZ). Tomēr 2013. gadā ES īslaicīgi ierobežoja ETS darbības jomu, noteikumus attiecinot tikai uz lidojumiem EEZ ietvaros, lai atbalstītu Starptautiskās Civilās aviācijas organizācijas (ICAO) globālā tirgus pasākuma izstrādi aviācijas nozares emisiju samazināšanai⁶⁷. Šis lēmums vēlāk tika divreiz pagarināts līdz 2023. gadam.

Kopš 2020. gada 1. janvāra ES ETS arī attiecas uz emisijām, ko rada lidojumi uz Šveici⁶⁸. Savukārt Šveices ETS attiecas uz lidojumiem uz EEZ lidostām. Šādi tiek nodrošināti vienlīdzīgi konkurences apstākļi abu virzienu gaisa maršrutos.

Kopš 2021. gada 1. janvāra ES ETS joprojām attiecas uz lidojumiem uz Apvienoto Karalisti, savukārt Apvienotās Karalistes ETS attiecas uz lidojumiem uz EEZ lidostām. Tādējādi tiek saglabāts aviācijas nozares emisiju oglekļa cenas tvērums, neraugoties uz Apvienotās Karalistes izstāšanos no ES.

Atbilstoši atjauninātajai ES ETS darbības jomai 2021. gadā tika izdoti 28,3 miljoni aviācijas nozares kvotu. Bez maksas tika iedalīti nedaudz vairāk nekā 24 miljoni kvotu. Turklāt gaisakuģu operatori, kurus pārvalda EEZ valstu administratori, bez maksas saņēma aptuveni 0,5 miljonus Šveices aviācijas nozares kvotu saskaņā ar Šveices ETS. Salīdzinājumam 2021. gadā izsolīti tika aptuveni 3,8 miljoni aviācijas nozares kvotu. Sākot no 2021. gada aviācijas maksimālo robežvērtību ir paredzēts samazināt par 2,2 % gadā.

2019. gadā aviācijas nozares emisijas bija sasniegušas visu laiku augstāko līmeni, 2020. gadā strauji samazinoties Covid-19 pandēmijas un ar to saistīto ceļošanas ierobežojumu dēļ. 2021. gadā gaisakuģu operatoru radītās emisijas kopumā bija 27,9 miljoni tonnu CO₂ ekvivalenta (ieskaitot aptuveni 0,3 miljonus tonnu Šveices ETS ietvaros). Tas ir par aptuveni 30 % vairāk nekā emisijas 2020. gadā, bet joprojām par 50 % mazāk nekā 2019. gadā pirms pandēmijas. Jāatzīmē, ka šis salīdzinājums ir veikts, izmantojot 2020. un 2019. gada emisiju koriģētos datus, ņemot vērā izmaiņas ES ETS darbības jomā aviācijā, sākot no 2021. gada⁶⁹. Šīs korekcijas ietvaros tiek izslēgti no Apvienotās Karalistes ienākošie lidojumi.

6. tabulā ir uzrādīti aviācijas nozarē bez maksas iedalīto un izsolīto kvotu apjomi, kā arī gaisakuģu operatoru verificēto emisiju apjomi.

⁶⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes Lēmums Nr. 377/2013/ES (2013. gada 24. aprīlis) par pagaidu atkāpi no Direktīvas 2003/87/EK, ar kuru nosaka sistēmu siltumnīcas efektu izraisošo gāzu emisijas kvotu tirdzniecībai Kopienā, [OVL 113](#), 25.4.2013., 1. lpp.

⁶⁸ Nolīgums starp Eiropas Savienību un Šveices Konfederāciju par siltumnīcefekta gāzu emisijas kvotu tirdzniecības sistēmu sasaisti, [OVL 322](#), 7.12.2017., 3. lpp.

⁶⁹ Koriģētās verificētās emisijas, izslēdzot no Apvienotās Karalistes ienākošos lidojumus: 21,5 Mt 2020. gadā un 55,8 Mt 2019. gadā.

6. tabula. Gaisakuģu operatori — verificētās emisijas, bezmaksas iedale un izolītās kvotas

Gads	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Verificētās emisijas (miljonos tonnu CO₂ ekvivalenta)	53,5	54,8	57,1	61,5	64,4	67,5	68,2	25,2	27,9
Izmaiņas gada griezumā	—	2,5 %	4,1 %	7,7 %	4,8 %	4,8 %	1 %	-63 %	30 % ⁷⁰
Bezmaksas iedale (ES-27 + Islande, Lihtenšteina un Norvēģija + Apvienotā Karaliste + Šveice)^{71,72}	32,4	32,4	32,1	32,0	33,1	31,3	31,3 ⁷³	32,5 ⁷⁴	24,0 ⁷⁵
Kvotas, kas bez maksas iedalītas no īpašās jaunu iekārtu un ātri augošu operatoru rezerves	0	0	0	0	1,1	1,1	1,0	0,8	0,3
Izolīto kvotu daudzums⁷⁶	0	9,3	16,4	6,0	4,7	5,6	5,5	9,2	3,8

⁷⁰ Ņemot vērā izmaiņas ES ETS darbības jomā aviācijas nozarē (vairs netiek iekļauti lidojumi no Apvienotās Karalistes).

⁷¹ Šveice iekļauta tikai 2020. un 2021. gada datos.

⁷² Šeit nav ņemti vērā ne visi gadījumi, kad gaisakuģu operatoru darbība tiek izbeigta, ne bezmaksas kvotas no īpašās jaunu iekārtu un ātri augošu operatoru rezerves, ne arī atskaitījumi 2012. gadā tvērums maiņas dēļ. Avoti: *EUTL*, Klimata politikas ĢD.

⁷³ Ja tiktu ņemts vērā gaisakuģu operatoru darbības izbeigšanas dēļ neiedalīto kvotu skaits, 2019. gadā faktiskais iedalīto kvotu skaits būtu par 4 miljoniem mazāks nekā pašreizējais rādītājs (sk. 8. zemsvītras piezīmi paziņojumā C/2020/8643, OV C 428, 11.12.2020., 1. lpp.). Kvotu iedale Apvienotajai Karalistei (pavisam 4,31 miljons kvotu par 2019. gadu), kas 2019. gadā tika apturēta sakarā ar Komisijas pieņemtajiem aizsardzības pasākumiem ES ETS vidiskās integritātes aizsardzībai gadījumos, kad ES tiesību aktus pārtrauc piemērot attiecībā uz dalībvalsti, kas izstājas no ES, 2020. gadā tika atsākta.

⁷⁴ Nosakot šo skaitli, ir ņemti vērā izejošie lidojumi no EEZ uz Šveici un lidojumi starp EEZ un Apvienoto Karalisti saskaņā ar izstāšanās līguma noteikumiem.

⁷⁵ Ņemot vērā emisiju tvērums maiņu (vairs netiek iekļauti no Apvienotās Karalistes ienākošie lidojumi).

⁷⁶ Periodā no 2013. līdz 2015. gadam izolīto aviācijas nozares kvotu daudzums atspoguļo lēmumu “uz laiku apstāties” un ierobežot ETS saistības aviācijas nozarē, piemērojot tās tikai lidojumiem EEZ (Lēmums 377/2013/ES). Atbilstības panākšana aviācijas nozarē tika atlikta līdz 2023. gadam (Regula (ES) Nr. 421/2014). Atbilstība noteikumiem attiecībā uz 2013. un 2014. gada aviācijas nozares emisijām tika panākta no 2015. gada janvāra līdz aprīlim.

- Eiropas Parlamenta un Padomes Lēmums Nr. 377/2013/ES (2013. gada 24. aprīlis) par pagaidu atkāpi no Direktīvas 2003/87/EK, ar kuru nosaka sistēmu siltumnīcas efektu izraisošo gāzu emisijas kvotu tirdzniecībai Kopienā, [OVL 113](#), 25.4.2013., 1. lpp.
- Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 421/2014 (2014. gada 16. aprīlis), [OVL 129](#), 30.4.2014., 1. lpp.

2016. gada oktobrī ICAO asambleja pieņēma rezolūciju par Starptautiskās aviācijas radīto oglekļa emisiju izlīdzināšanas un samazināšanas shēmu (CORSA). Tās galvenais mērķis ir izlīdzināt starptautiskās aviācijas radītās CO₂ emisijas, kas pārsniedz konkrētu pamata līmeni. Shēma oficiāli sāka darboties 2021. gadā, un līdz 2026. gadam dalība tajā ir brīvprātīga. Pagaidām vēl nav skaidrs, vai visas valstis, kam būtu pienākums to piemērot, to pēc tam arī darīs, jo dažas (piemēram, Ķīna) ir iesniegušas iebildumus pret šo shēmu. Ņemot vērā CORSA rezolūciju, ES ETS darbības jomas ierobežojums attiecībā uz aviāciju Eiropā tika pagarināts līdz 2023. gada beigām.

Saskaņā ar CORSA dalībvalstīm būtu jāuzliek par pienākumu šajās valstīs bāzētajām aviosabiedrībām, iegādājoties un dzēšot starptautiskos kredītus, kompensēt emisijas, kas pārsniedz pamata līmeni, kurš sākotnēji tika noteikts kā 2019. un 2020. gada vidējais līmenis. 2021. gada oktobrī ICAO asambleja nolēma mainīt shēmas pamata līmeni periodam no 2024. līdz 2035. gadam, nosakot to 85 % no 2019. gada emisijām.

Eiropas zaļā kursa īstenošanas politikas pasākumu ietvaros Komisija ir piedāvājusi reformēt ES ETS attiecībā uz aviācijas nozari⁷⁷. Priekšlikuma mērķis ir iestrādāt CORSA ES tiesību aktos ES ekonomikas mēroga klimata mērķrādītājiem 2030. gadam un laika gaitā pakāpeniski vērienīgākai klimata politikai atbilstošā veidā. Šajā nolūkā Komisija piedāvāja saglabāt ES ETS satvaru un cenu signālu lidojumiem EEZ un attiecīgos gadījumos piemērot CORSA shēmu lidojumiem ārpus EEZ.

Globālās aviācijas kopējā ietekme uz klimatu ir būtiski lielāka par atsevišķo CO₂ komponentu, kuru regulē ES ETS. Tiek lēsts, ka, ņemot vērā ietekmi, kas nav CO₂ emisijas, aviācijas kopējā ietekme ir 2–4 reizes lielāka nekā CO₂ emisijas⁷⁹. Ir svarīgi pievērsties šīm emisijām, jo Klimata pārmaiņu starpvaldību padome (IPCC) savā sestajā novērtējuma ziņojumā par klimata pārmaiņu mazināšanu⁸⁰ starptautisko aviāciju (un kuģošanu) ir identificējusi kā nozares, kuru klimata mērķi nav pietiekami vērienīgi, lai novērstu globālās temperatūras pieaugumu saskaņā ar Parīzes nolīgumu.

5. Tirgus pārraudzība

ES oglekļa tirgu reglamentē stabila tirgus pārraudzības noteikumu sistēma. Finanšu instrumentu tirgu direktīvā⁸¹ (FITD) kā finanšu instrumenti ir klasificētas gan tūlītēji tirgojamas emisiju kvotas, gan emisiju kvotu atvasinātie instrumenti. Šī klasifikācija ir arī

⁷⁷ [COM\(2021\) 552 final](#) — Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai, ar ko Direktīvu 2003/87/EK groza attiecībā uz aviācijas devumu Savienības visas tautsaimniecības mēroga emisiju samazināšanas mērķrādītāja sasniegšanā un globālā tirgus pasākuma pienācīgu īstenošanu.

⁷⁸ [COM\(2021\) 567 final](#) — Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes lēmumam, ar ko groza Direktīvu 2003/87/EK attiecībā uz paziņošanu gaisakuģu operatoriem, kuri darbojas Eiropas Savienības teritorijā, par emisiju izlīdzināšanas apmēru globālā tirgus pasākuma satvarā.

⁷⁹ [COM\(2020\) 747 final](#) — Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei “Atjaunināta analīze par tādu aviācijas ietekmi uz klimatu, kas nav saistīta ar CO₂ emisijām, un potenciālajiem rīcībpolitiskajiem pasākumiem saskaņā ar ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas direktīvas 30. panta 4. punktu, 23.11.2020.

⁸⁰ IPCC (2022), [Mitigation of Climate Change – Summary for Policymakers](#), Working Group III contribution to the Sixth Assessment Report.

⁸¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/65/ES (2014. gada 15. maijs) par finanšu instrumentu tirgiem un ar ko groza Direktīvu 2002/92/EK un Direktīvu 2011/61/ES, [OVL 173](#), 12.6.2014., 349. lpp.

atspoguļota sekundārajos tiesību aktos, ieskaitot Izsoļu regulu⁸², kas reglamentē primāro tirgu (kvotu izsolīšana). Kopumā uz tirdzniecību ES oglekļa tirgū attiecas tas pats regulējums, kas uz ES finanšu tirgiem.

ES oglekļa tirgu kopīgi pārrauga 27 dalībvalstu finanšu iestādes⁸³, kuras koordinē Eiropas regulators — Eiropas Vērtspapīru un tirgu iestāde (EVTI). Tās uzrauga tirgus dalībnieku rīcību saskaņā ar plašām ziņošanas un pārredzamības prasībām. Turklāt Tirgus ļaunprātīgas izmantošanas regulā⁸⁴ ir noteikts pienākums tirgus dalībniekiem nekavējoties ziņot par aizdomīgiem rīkojumiem un darījumiem. Savukārt valstu iestādes ir pilnvarotas reaģēt uz konstatētiem tirgus ļaunprātīgas izmantošanas gadījumiem, veicot korektīvus pasākumus vai uzlikt sodus.

Finanšu pārraudzības noteikumi aizsargā ES oglekļa tirgus integritāti un pārredzamību. Izveidotā sistēma līdz šim ir darbojusies labi. Tomēr, oglekļa cenai 2021. gadā paaugstinoties, dažas ieinteresētās personas ir izteikušas aizdomas par pārmērīgu cenu spekulāciju. Šo bažu izvērtēšanai Komisija uzdeva EVTI veikt ES oglekļa tirgū veiktās tirdzniecības analīzi⁸⁵.

Pēc sākotnējā novērtējuma veikšanas⁸⁶ EVTI 2022. gada martā publicēja gala ziņojumu par emisiju kvotām un ar tām saistītajiem atvasinātajiem tirgus instrumentiem⁸⁷. Tas ir viens no vērienīgākajiem ES oglekļa tirgus novērtējumiem kopš tā izveides 2005. gadā, un tajā ir izmantoti tieši no finanšu tirgus uzraugiem ievākti dati. Tajā arī ir piedāvāti politikas priekšlikumi tirgus darbības pilnveidošanai. Galvenokārt ziņojumā ir secināts, ka oglekļa tirgus darbojas pareizi un konstatētās cenas izmaiņas atbilst tirgus pamatprincipiem. Šo secinājumu arī neatkarīgi apstiprināja Eiropas Centrālā banka, kas savu analīzi publicēja 2022. gada aprīlī⁸⁸.

5.1. EVTI ziņojuma konstatējumi

2021. gada laikā un 2022. gada pirmajā pusgadā oglekļa cena palielinājās. EVTI ziņojums apstiprina, ka šī evolūcija un ar to saistītās svārstības atbilst tirgus pamatprincipiem. Lai arī kvotu cenu var ietekmēt dažādi faktori, EVTI piekrīt vairuma analītiķu viedoklim par galvenajiem faktoriem, kuru dēļ cena palielinājās 2021./2022. gadā.

⁸² Komisijas Regula (ES) Nr. 1031/2010 (2010. gada 12. novembris) par siltumnīcas efektu izraisošo gāzu emisiju kvotu izsoļu laika grafiku, administrēšanu un citiem aspektiem saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2003/87/EK, ar kuru nosaka sistēmu siltumnīcas efektu izraisošo gāzu emisijas kvotu tirdzniecībai Kopienā, [OV L 302](#), 18.11.2010., 1. lpp.

⁸³ To valstu kompetento iestāžu saraksts, kas ir atbildīgas saskaņā ar Tirgus ļaunprātīgas izmantošanas regulu, ir pieejams [EVTI tīmekļvietnē](#).

⁸⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 596/2014 (2014. gada 16. aprīlis) par tirgus ļaunprātīgu izmantošanu (tirgus ļaunprātīgas izmantošanas regula) un ar ko atceļ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2003/6/EK un Komisijas Direktīvas 2003/124/EK, 2003/125/EK un 2004/72/EK, [OVL 173](#), 12.6.2014., 1. lpp.

⁸⁵ Kā minēts iepriekš — COM(2021) 660 final.

⁸⁶ [ESMA70-445-7](#), *ESMA Preliminary report on emission allowances*, 11.11.2021.

⁸⁷ [ESMA70-445-38](#), *ESMA Final report on emission allowances*, 28.3.2022.

⁸⁸ *Ampudia, M., Bua, G., Kapp, D., Salakhova, D., [The role of speculation during the recent increase in EU emissions allowance prices](#), ECB Economic Bulletin, Issue 3/2022.*

Proti, pieprasījums pēc kvotām ir palielinājies, pirmkārt, saistībā ar ekonomikas atveseļošanu pēc Covid-19 pandēmijas un pēcāk saistībā ar gāzes cenu pieauguma izraisīto pāreju no dabasgāzes uz citiem fosilajiem kurināmajiem. Turklāt tirgus jau gatavojas politikas reformām, kuras paredzētas Eiropas zaļā kursa īstenošanas tiesību aktu kopuma ietvaros, kā rezultātā nākotnē cita starpā tiks ierobežots kvotu piedāvājums.

Arī īstermiņā ES oglekļa tirgus ir reaģējis uz tādiem pēkšņiem satricinājumiem, kā Covid-19 pandēmija un ar to saistītās ekonomiskās sekas, kā arī karš Ukrainā un ar to saistītā enerģētiskā krīze.

EVTI ziņojumā nav konstatētas anomālijas tirgus darbībā no finanšu pārraudzības skatpunkta. Gan primārais tirgus, gan sekundārais atvasināto instrumentu līgumu tirgus kopumā darbojas, kā paredzēts. Vairums tirdzniecības darījumu notiek sekundārajā tirgū ar atvasināto instrumentu līgumiem (90 % no kopējā apjoma). Šie līgumi ļauj atbilstības iestādēm un citām nefinanšu (komerciālām) iestādēm ierobežot savu cenas risku.

Ziņojumā arī nav konstatēti pierādījumi tam, ka finanšu iestādes īstenojušas pārmērīgu cenu spekulāciju, kaitējot atbilstības iestādēm. Operatoriem ir jāturpina būt galvenajai dalībnieku kategorijai gan primārajā, gan sekundārajā tirgū. Lai arī ieguldījumu sabiedrības un citas finanšu iestādes, kas kopumā varētu tikt saistītas ar spekulatīvām darbībām, tirgū piedalās, to daļa kopš 2018. gada ir palielinājusies tikai mazliet un aizvien kopumā ir zema (mazāk par 8 %). Valstu kompetentās iestādes nav ziņojušas par tirgus ļaunprātīgas izmantošanas gadījumiem vai iekšējās informācijas ļaunprātīgu izmantošanu darījumos.

EVTI ziņojums apstiprina finanšu nozares būtisko lomu oglekļa tirgus darbībā — tā nodrošina likviditāti un apkalpo atbilstības iestādes emisijas kvotu iegūšanā. ETS operatori savus atbilstības pienākumus galvenokārt izpilda, iegādājoties atvasināto instrumentu līgumus, jo īpaši “nākotnes līgumus”. Tie dod iespēju nākotnē saņemt kvotas par iepriekš noteiktu cenu. Otra puse šādos darījumos pārsvarā ir finanšu iestādes (ieguldījumu brokeru sabiedrības un bankas). To līdzdalība tirgū ETS operatoriem nodrošina plašākas iespējas pārvaldīt cenu riskus un papildu brīvo kapitālu ilgtermiņa ieguldījumiem.

Finanšu iestādēm arī ir būtiska loma kvota izplatīšanā citiem tirgus dalībniekiem, jo īpaši maziem un vidējiem ETS operatoriem, kuri veic darījumus sekundārajos tirgos. Kopumā EVTI konstatēja, ka dalība sekundārajos tirgos bija lielāka nekā izsolēs. EVTI arī apstiprināja, ka lielākie dalībnieki piedalās gan izsolēs, gan sekundārajos tirgos, pārdodot kvotas citiem tirgus dalībniekiem. Daudziem ETS operatoriem iespējams ir ērtāk un izmaksu ziņā efektīvāk iegādāties atbilstības kvotas no šādiem starpniekiem, cita starpā arī finanšu iestādēm.

5.1.1. EVTI politikas ieteikumi

EVTI ziņojumā ir piedāvāti vairāki politikas ieteikumi ES oglekļa tirgus uzraudzības pilnveidošanai un pārredzamības palielināšanai. Komisija šobrīd rūpīgi izvērtē šos ieteikumus, kā arī konkrētus pasākumus un korekcijas, kas var būt nepieciešamas to ieviešanai.

Ziņojumā arī vērsta politikas veidotāju uzmanība uz diviem jautājumiem (neizvirzot ieteikumus): pozīciju ierobežojumu ieviešana un centralizēta tirgus uzraudzība. Turpmāk EVTI iesaka veikt padziļinātu novērtējumu, lai izvairītos no negatīvām sekām.

Komisija turpinās rūpīgi uzraudzīt oglekļa tirgus darbību, izvērtēs EVTI ieteikumus un cieši sadarbosies ar valstu iestādēm, lai nodrošinātu tirgus integritāti.

6. Emisiju monitorings, ziņošana par tām un to verifikācija

Ceturtajā posmā (2021.–2030. gads) aizvien ir spēkā iepriekšējais ES ETS monitoringa, ziņošanas, verifikācijas un akreditācijas prasību satvars. Šīs prasības ir saskaņotas Monitoringa un ziņošanas regulā (MZR)⁸⁹ un Akreditācijas un verifikācijas regulā (AVR)⁹⁰.

Katru gadu valstis ziņo par ES ETS īstenošanu saskaņā ar ES ETS direktīvas 21. pantu. Šie dati sniedz ieskatu sistēmas efektīvas darbības pamatā esošajā monitoringa, ziņošanas, verifikācijas un akreditācijas satvarā.

6.1. Emisiju monitorings

ES ETS emisiju monitoringa sistēma ir veidota ar pamatelementu pieeju. Tas operatoriem sniedz ievērojamu elastību, nodrošinot gan izmaksu efektivitāti, gan emisiju datu ticamību. Operatoriem ir atļauts izmantot vairākas monitoringa metodes (“aprēķinos balstītu” vai “mērījumos balstītu” metodi, kā arī izņēmuma gadījumā “rezerves pieeju”), turklāt metodes var kombinēt attiecībā uz vienas iekārtas atsevišķām daļām. Gaisakuģu operatoriem ir atļauts izmantot tikai aprēķinos balstītas pieejas, kur galvenais lidojumu parametrs ir degvielas patēriņš.

Saskaņā ar MZR gan iekārtām, gan gaisakuģu operatoriem ir jābūt attiecīgās valsts kompetentās iestādes apstiprinātam monitoringa plānam. Tādējādi tiek novērsta patvaļīga monitoringa metožu izvēle un laika novirzes.

2021. gadā vairuma iekārtu emisiju aprēķināšanai tika izmantota aprēķinos balstīta metodika⁹¹. Tikai par 154 iekārtām (1,8 %) 22 valstīs ziņojumi tika sagatavoti, izmantojot emisiju nepārtrauktu mērījumu sistēmas (ENMS), un tas ir teju tāds pats skaits kā 2020. gadā. ENMS visbiežāk tiek izmantotas Vācijā un Čehijā. 30 iekārtām mērītās emisijas arī saturēja biogēnisko CO₂. Apmēram puse no ENMS iekārtām izmanto šo metodiku attiecībā uz vairāk nekā 95 % savu emisiju, otra puse izmanto ENMS un aprēķinos balstītas metodikas kombināciju.

⁸⁹ Kā minēts iepriekš, Regula (ES) 2018/2066 tika grozīta 2020. gadā ar Regulu (ES) 2020/2085 un 2022. gadā ar Regulu (ES) 2022/388. Sk. [konsolidēto versiju](#).

⁹⁰ Komisijas Īstenošanas regula (ES) 2018/2067 (2018. gada 19. decembris) par datu verifikāciju un verificētāju akreditāciju saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2003/87/EK, [OVL 334](#), 31.12.2018., 94. lpp. Direktīva tika grozīta 2020. gadā ar Komisijas Deleģēto regulu (ES) 2020/2084. Sk. [konsolidēto versiju](#).

⁹¹ Tā galvenais iemesls ir tāds, ka uz mērījumiem balstītas metodikas izmantošanai ir vajadzīgi ievērojami resursi un zinātnība, lai varētu nepārtraukti mērīt attiecīgo siltumnīcefekta gāzu koncentrāciju, bet daudziem mazajiem operatoriem šādu resursu un zinātnības nav.

Tikai 11 valstis ziņoja, ka tiek izmantota rezerves pieeja; tā tika izmantota 31 iekārtai, kas kopumā radīja aptuveni 2,5 miljonus tonnu CO₂ ekvivalenta (par četrām iekārtām vairāk nekā 2020. gadā, taču par 0,4 miljoniem tonnu CO₂ ekvivalenta mazāk). Viena iekārta Nīderlandē rada 52 % no visām emisijām, par kurām ziņots, ka to monitoringam izmanto rezerves pieejas metodiku.

2021. gadā vairums iekārtu atbilda MZR noteiktajām minimālās pakāpes robežvērtībām⁹². Tika ziņots, ka tikai 98 C kategorijas iekārtām (pieaugums salīdzinājumā ar 80 iekārtām 2020. gadā) ir bijusi novirze vismaz vienā parametrā konkrētās prasības —piemērot augstākās pakāpes nozīmīgu avotu plūsmām — kontekstā. Šīs iekārtas atrodas 18 dažādās valstīs un veido 13,6 % no visām C kategorijas iekārtām. Šādas novirzes ir pieļaujamas tikai tad, ja operators pierāda, ka augstāka pakāpe ir tehniski neiespējama vai rada pārmērīgas izmaksas. Tiklīdz šādi apstākļi vairs nepastāv, operatoram attiecīgi ir jāuzlabo monitoringa sistēma.

2021. gadā 405 B kategorijas iekārtām 23 valstīs bija atļauts darboties ar noteiktām novirzēm no MZR pamata prasībām. Tas ir 21 % no visām B kategorijas iekārtām, kas ir tāds pats īpatsvars kā 2020. gadā.

6.2. Akreditācija un verifikācija

Emisiju monitoringa verificētājiem ES ETS ir jābūt valsts akreditācijas struktūras akreditācijai izvērtēt atbilstību AVR. Tā tiek nodrošināts, ka verificētāji var darboties uz savstarpējas atzīšanas pamata visās ES ETS valstīs, pilnībā izmantojot iekšējā tirgus nodrošinātās priekšrocības un nodrošinot pietiekamu pakalpojumu pieejamību.

2021. gadā bija 106 akreditēti stacionāro iekārtu verificētāji un 23 aviācijas nozares verificētāji. Turklāt 26 valstis ziņoja, ka to teritorijā 2021. gadā darbojās vismaz viens ārzemju verificētājs, un sešas valstis ziņoja, ka tajās darbojas tikai ārzemju verificētāji. Tas liecina, ka verificētāju savstarpējā atzīšana aizvien darbojas sekmīgi.

Konstatēta augsta verificētāju atbilstība AVR. Tikai Norvēģija ziņoja par diviem darbības apturēšanas gadījumiem, un Francija ziņoja par vienu verificētāja akreditācijas atcelšanas gadījumu. Salīdzinājumam — 2020. gadā tika ziņots par vienu atcelšanu, bet atsaukšanas gadījumu nebija. Sešas valstis samazināja septiņu verificētāju akreditācijas tvērumu. 2020. gadā šādi rīkojās tikai Vācija attiecībā uz diviem verificētājiem.

Sešas valstis ziņoja, ka 2021. gadā ir saņemtas sūdzības par verificētājiem (par vienu vairāk nekā 2020. gadā). Tomēr kopējais sūdzību skaits (28) bija tikai 57 % no 2020. gadā saņemto sūdzību skaita. Vairums sūdzību (93 %) ziņošanas brīdī jau bija atrisinātas (salīdzinājumā ar 86 % 2020. gadā). Turklāt viena valsts ziņoja, ka pa šo laiku ir atrisinātas arī 11 iepriekšējos gados saņemtas sūdzības.

2021. gadā astoņas valstis ziņoja, ka ir identificētas 64 neatbilstības saistībā ar verificētāju lomu informācijas apmaiņas procesā starp valsts akreditācijas struktūrām un kompetentajām

⁹² MZR nosaka, ka visiem operatoriem ir jāizpilda konkrētas minimālās pakāpes prasības, bet lielākiem emisiju avotiem ir jāizpilda augstākas pakāpes prasības (kuras prasa augstāku datu kvalitātes uzticamības pakāpi), savukārt mazākiem avotiem izmaksu efektivitātes dēļ piemēro mazāk stingras prasības.

iestādēm (pieaugums salīdzinājumā ar septiņām valstīm 2020. gadā). No tām 72 % bija novērstas līdz ziņošanas brīdim. Turklāt trīs valstis ziņoja, ka pa šo laiku ir atrisinātas arī 24 iepriekšējos gados konstatētas neatbilstības.

Ar akreditāciju un verifikāciju saistīto jautājumu pārskats ir dots šim ziņojumam pievienotā dienestu darba dokumenta 4. papildinājuma 4.1. tabulā.

6.3. Kompetentās iestādes

Par ES ETS īstenošanu atbildīgo valsts kompetento iestāžu organizācija dažādās valstīs atšķiras. Dažās valstīs tajā ir iesaistītas vairākas vietējās iestādes; citās īstenošana ir vairāk centralizēta. Valstis savu pieeju ir izvēlējušās, balstoties uz izmaksu un laika efektivitātes apsvērumiem.

Kopumā tika ziņots, ka ES ETS īstenošanā 2021. gadā bija iesaistītas 69 centrālās, 147 reģionālās, 644 vietējās un 27 citas kompetentās iestādes. Valstis ziņoja, ka tiek izmantoti dažādi rīki, lai koordinētu iestāžu darbu, piemēram, par MZV jautājumiem atbildīgā (11 valstis) vai koordinējošā⁹³ centrālā kompetentā iestāde (10 valstīs), centrālās kompetentās iestādes izdotas saistošas instrukcijas vai vadlīnijas vietējām iestādēm (5 valstis), kompetento iestāžu kopīgas mācības (8 valstis) vai iestāžu regulāras sanāksmes vai darba grupas (11 valstis). 2021. gadā 14 valstīs netika izmantots neviens šāda veida rīks. Šajās valstīs ir centralizētāka organizācija, tādēļ ir mazāka nepieciešamība izmantot koordinācijas instrumentus.

Detalizēts pārskats par koordināciju ES ETS valstīs ir sniegts šim ziņojumam pievienotā Komisijas dienestu darba dokumenta 4. papildinājuma 4.2. tabulā.

2021. gadā 15 valstīs no iekārtu operatoriem netika iekasētas administratīvās nodevas par atļauju izsniegšanu un monitoringa plānu apstiprināšanu (pieaugums salīdzinājumā ar 13 valstīm 2020. gadā). Šādas nodevas nebija arī jāmaksā gaisakuģu operatoriem 18 valstīs (16 valstīs 2020. gadā). Nodevu apmērs un pakalpojumu veids dažādās valstīs būtiski atšķiras, sākot no 5 EUR līdz 7729,20 EUR par atļauju un iekārtas monitoringa plāna apstiprināšanu un no 2,13 EUR līdz 3100 EUR gaisakuģu operatoriem. 13 valstis ziņoja, ka administratīvās nodevas tiek iekasētas par monitoringa metodikas plānu apstiprināšanu vai līdzīgām izmaiņām, arī šajā gadījumā nodevu apmēri atšķirās.

Šim ziņojumam pievienotā dienestu darba dokumenta 4. papildinājuma 4.3. tabulā ir dots detalizēts pārskats par administratīvajām nodevām ES ETS valstīs.

6.4. Atbilstība un izpilde

Atbilstība ES ETS tiek pārbaudīta gadskārtēji. Par katru darbības gadu operatoriem līdz nākamā gada 31. martam ir jāiesniedz gada emisiju ziņojums. Pēc ziņojuma verifikācijas operatoriem ir jānodod nolemtais kvotu skaits līdz attiecīgā gada 30. aprīlim. Par katru radīto tonnu CO₂, par ko laikus netiek nodotas kvotas, ES ETS direktīva paredz sodu 100 EUR

⁹³ Ja par MZV jautājumiem atbild reģionālās/vietējās iestādes, centrālā kompetentā iestāde veic tādu attiecīgo dokumentu kā monitoringa plānu izvērtējumu paralēli šīm reģionālajām un vietējām iestādēm, lai uzraudzītu MZV procesu kvalitāti.

apmērā⁹⁴. Šī soda nauda tiek pieskaitīta papildus nododamo kvotu maksai. Par ES ETS īstenošanas noteikumu pārkāpumiem var tikt piemēroti arī citi sodi saskaņā ar katras valsts izstrādātajiem noteikumiem.

2021. gadā atbilstība ES ETS noteikumiem aizvien bija augstā līmenī. Operatori, kuri lielākajā daļā gadu radīja vairāk nekā 99 % no stacionāro iekārtu emisijām un aviācijas emisijām, laikus izpildīja savas juridiskās saistības. Līdz ar plašāku elektroniskās ziņošanas izmantošanu atbilstības sistēmas efektivitāte ir uzlabojusies. 2021. gadā 11 valstīs monitoringa plānu, emisiju ziņojumu, verifikācijas ziņojumu un/vai uzlabojumu ziņojumu sagatavošanai tika izmantotas automatizētas IT sistēmas un elektroniskās veidnes. Astonņās valstīs automatizētas IT sistēmas tika izmantotas arī monitoringa metodikas plānu, gada darbības (aktivitātes) līmeņa ziņojumu un citas informācijas par iedalītajām kvotām apmaiņas darbplūsmas pārvaldībai.

Covid-19 pandēmijas un ar to saistīto fizisko kontaktu ierobežošanas pasākumu dēļ 18 valstīs verificētajiem bija atļauts veikt virtuālus objekta apmeklējumus⁹⁵. Attiecīgās kompetentās iestādes apstiprināja virtuālus objekta apmeklējumus 460 iekārtām un 64 gaisakuģu operatoriem.

Kompetentās iestādes veic dažādas atbilstības pārbaudes par iekārtu gada emisiju ziņojumiem. 2021. gadā visas kompetentās iestādes pārbaudīja stacionāro iekārtu ziņojumu pilnīgumu un vairums šādu pārbaudi veica arī gaisakuģu operatoru ziņojumiem. Izņēmums ir Ungārijas un Latvijas kompetentās iestādes (ar attiecīgi trim un diviem gaisakuģu operatoriem), kā arī Lihtenšteina, Ziemeļrija un Slovēnija, jo to pārraudzībā nav neviena gaisakuģu operatora.

Šim ziņojumam pievienotā dienestu darba dokumenta 4. papildinājuma 4.4. tabulā ir dots detalizēts pārskats par ES ETS valstu veiktajām atbilstības pārbaudēm.

Kompetentās iestādes 12 valstīs izdarīja konservatīvas aplēses attiecībā uz 55 iekārtām (aptuveni 0,6 % no kopējā iekārtu skaita), kas ir samazinājums salīdzinājumā ar 58 iekārtām 2020. gadā. Šādas aplēses tiek veiktas saskaņā ar MZR 70. pantu, ja gada emisiju ziņojumi netiek iesniegti laikus, tiek izdots negatīvs verifikācijas atzinums vai emisiju ziņojums neatbilst MZR prasībām. 14 iekārtu kopējās emisijas tika aplēstas konservatīvi. 17 iekārtām konservatīvajā aplēsē tika iekļauta tikai daļa emisiju, un par 24 iekārtām tika aplēsts, ka tās nav radījušas emisijas.

Kopumā konservatīvi tika aplēstas 0,8 Mt emisiju (samazinājums salīdzinājumā ar 3,3 Mt 2020. gadā) no 5 Mt, kas tika ziņotas attiecībā uz 55 iekārtām (samazinājums salīdzinājumā ar 18 Mt 2020. gadā). Pārsvārā konservatīvās aplēses tika veiktas tādēļ, ka emisiju ziņojumi pilnībā neatbilda MZR prasībām, vai tādēļ, ka tie tika iesniegti pēc noteiktā termiņa.

Sešas valstis (par divām mazāk nekā 2020. gadā) ziņoja, ka ir veiktas konservatīvas aplēses

⁹⁴ Soda nauda tiek indeksēta, ņemot vērā inflāciju.

⁹⁵ Saskaņā ar Akreditācijas un verifikācijas regulas 34.a pantu verificētājs var veikt virtuālu objekta apmeklējumu, ja *force majeure* situācijas dēļ objektu nav iespējams apmeklēt klātienē. Tas ir pieļaujams tikai ar kompetentās iestādes apstiprinājumu un ja ir izpildīti zināmi nosacījumi.

aviācijas nozarē attiecībā uz 28 gaisakuģu operatoriem (par pieciem vairāk nekā 2020. gadā) un 0,09 Mt emisiju (0,14 Mt 2020. gadā).

Kompetento iestāžu veiktās pārbaudes joprojām ir svarīgs papildinājums verificētāju darbam. Papildus emisiju ziņojumu pārbaudīšanai 16 valstis arī ziņoja, ka tās ir veikušas iekārtu pārbaudes uz vietas. Neviena valsts⁹⁶ neziņoja par pārbaudēm uz vietas aviācijas nozarē (salīdzinājumam: 2020. gadā par tādām ziņoja 13 valstis). Šis samazinājums, jo īpaši aviācijas nozarē, ir saistāms ar Covid-19 pandēmijas ietekmi. Kompetentajām iestādēm nebija iespējams apmeklēt iekārtas vai gaisakuģu operatorus lielāko daļu 2021. gada pirmā pusgada.

Šim ziņojumam pievienotā dienestu darba dokumenta 4. papildinājuma 4.5. tabulā ir dots pārskats par ES ETS valstu administrētajiem atbilstības pasākumiem.

2021. gadā 29 iekārtu operatori astoņās valstīs tika sodīti par pārmērīgām emisijām. Aviācijā par sodiem saistībā ar pārmērīgām emisijām ziņoja četras valstis par deviņiem gaisakuģu operatoriem. Vienpadsmit valstis⁹⁷ ziņoja par 41 pārkāpumu, kas nebija pārmērīgas emisijas, bet par ko tika piemēroti sodi, oficiāli brīdinājumi vai oficiāli rīkojumi. Tika ziņots par 30 soda naudas piemērošanas gadījumiem (kas jau ir notikuši vai notiks, piemēram, procesā esošas tiesvedības rezultātā) par kopējo summu 17,9 miljoni EUR. Tas ietver aviācijas nozari, kurā četrās valstīs konstatētu piecu pārkāpumu rezultātā trīs gadījumos tika piemērota soda nauda par kopējo summu 36 000 EUR.

Šim ziņojumam pievienotā dienestu darba dokumenta 4. papildinājuma 4.6. tabulā ir dots pārskats par ES ETS valstu administrētajiem sodiem par pārmērīgām emisijām.

Izplatītākie pārkāpumi, par ko ziņots 2021. gadā, bija darbība bez emisiju atļaujas, emisiju monitoringa neveikšana saskaņā ar apstiprināto monitoringa plānu un MZR un emisiju ziņojuma neiesniegšana noteiktajā termiņā. ETS ceturtajā posmā tiek uzraudzīti papildu pārkāpumi un ar tiem saistītie soda pasākumi: neziņošana par iekārtas darbības izbeigšanu vai kvotu bezmaksas iedales procedūrām nepieciešamo dokumentu, piemēram, monitoringa metodikas plāna, neiesniegšana, plānā paredzēto monitoringa prasību neizpilde un gada darbības līmeņa ziņojuma neiesniegšana.

7. ES ETS un Šveices ETS sasaiste

Kopš 2020. gada ES ETS un Šveices ETS ir saistītas. Tas nozīmē, ka vienā sistēmā izdotās kvotas var nodot par emisijām, kas radītas jebkurā no abām sistēmām. Spējot piekļūt plašākam tirgum, operatori var izmantot izmaksu efektivitātes ieguvumus un tiem ir vairāk iespēju samazināt emisijas. Sasaistes nolīgumā⁹⁸ ir izklāstīti abu sistēmu sasaistes nosacījumi un prasības. Ar to arī izveidots mehānisms, ar kuru tiek nodrošināta ES ETS direktīvas⁹⁹

⁹⁶ Trīs valstis (Lihtenšteina, Ziemeļrija un Slovēnija) neuzrauga nevienu gaisakuģu operatoru.

⁹⁷ Šīs 11 valstis ir Čehija, Dānija, Spānija, Somija, Francija, Grieķija, Ungārija, Nīderlande, Polija, Zviedrija un Rumānija.

⁹⁸ Nolīgums starp Eiropas Savienību un Šveices Konfederāciju par siltumnīcefekta gāzu emisijas kvotu tirdzniecības sistēmu sasaisti, [OV L 322](#), 7.12.2017., 3. lpp.

⁹⁹ Kā minēts iepriekš — Direktīva 2003/87/EK.

25. panta sasaistes nosacījumu ievērošana.

Svarīga ES prasība bija aviācijas nozares iekļaušana Sasaistes nolīgumā. Saskaņā ar nolīguma 6. pantu Šveice piemēro tādu pašu pieeju attiecībā uz aptvērumu, maksimālo robežvērtību un kvotu iedali kā ES ETS. Iekšējiem lidojumiem Šveices gaisa telpā un lidojumiem uz EEZ lidostām piemēro Šveices ETS, savukārt uz lidojumiem uz Šveici attiecina ES ETS. Tādējādi tiek aizsargāta abu sistēmu vidiskā integritāte.

Gaisakuģu operatori, kuri veic lidojumus abos virzienos starp ES un Šveici, ir jāievēro atbilstības pienākumi abās sistēmās. Lai ierobežotu ar to saistīto administratīvo slogu, Sasaistes nolīgums paredz “vienas pieturas” risinājumu. Tas nozīmē, ka operatoriem attiecībā uz iedali, operatora turējuma kontiem un atbilstību ir jāsadarbjas ar tikai vienu kompetento iestādi.

7. un 8. tabulā ir salīdzināti abu sistēmu galvenie dati par 2021. gadu: izsolītās kvotas, bezmaksas iedale un verificētās emisijas stacionārajām iekārtām un gaisakuģu operatoriem. Tajās redzams, ka abu sistēmu saderība ir atkarīga nevis no apmēra, bet gan kvalitatīvām prasībām, vienlīdzīgiem konkurences apstākļiem un tirgus integritātes aizsardzības pasākumiem.

7. tabula. ES ETS un Šveices ETS salīdzinājums: stacionārās iekārtas 2021. gadā

Sistēma	ES ETS	Šveices ETS
Izolīto vispārīgo kvotu skaits	582 952 500	175 000, atlikums no 2020. gada
Vispārīgo kvotu bezmaksas iedale	544 947 793	4 436 126
Stacionāro iekārtu verificētās emisijas	1 335 460 461	4 904 027

8. tabula. ES ETS un Šveices ETS salīdzinājums: gaisakuģu operatori 2021. gadā

Sistēma	ES ETS		Šveices ETS	
Izolīto aviācijas nozares kvotu skaits	3 785 500		160 850	
Aviācijas nozares kvotu bezmaksas iedale	ES aviācijas nozares kvotas ES ETS vajadzībām	Šveices aviācijas nozares kvotas Šveices ETS vajadzībām	Šveices aviācijas nozares kvotas Šveices ETS vajadzībām	ES aviācijas nozares kvotas ES ETS vajadzībām
	24 060 563	380 246	496 960	397 327
Gaisakuģu operatoru verificētās emisijas	ES ETS	Šveices ETS	Šveices ETS	ES ETS
	27 699 555	274 931	328 191	434 349

Lai Sasaistes nolīgums darbotos un lai veicinātu efektivitātes ieguvumus, starp abu sistēmu reģistriem tika izveidota tieša sasaiste. Tā ļauj regulētajiem subjektiem pārskaitīt kvotas no konta vienā sistēmā uz kontu otrā sistēmā. Šie pārskaitījumi tiek veikti plānveidā, pārsvarā divas reizes mēnesī.

9. un 10. tabulā ir atspoguļoti ES ETS un Šveices ETS sasaistes rezultāti 2021. gadā. Tabulās ir parādīts, kādā mērā regulētie subjekti abās sistēmās atbilstībai izmantoja otrā sistēmā izdotās kvotas.

9. tabula. Izmantotās vienības atbilstības nodrošināšanai ES reģistrā

Stacionārās iekārtas	Kvotu bezmaksas iedale un izsolišana	Verificētās emisijas	Nodotās vienības	ES ETS kvotas		Šveices ETS kvotas	
				Vispārīgās	Aviācijas	Vispārīgās	Aviācijas
				1 128 900 293	1 335 460 461	1 332 192 792	1 323 252 959
% no kopsummas				99,3 %	0,6 %	0,03 %	0,005 %
Gaisakuģu operatori	Bezmaksas iedale (ieskaitot Šveices ETS) un izsolišana	Verificētās emisijas (ieskaitot Šveices ETS)	Nodotās vienības	ES ETS kvotas		Šveices ETS kvotas	
				Vispārīgās	Aviācijas	Vispārīgās	Aviācijas
				28 223 342	27 944 486	28 007 345	7 677 636
% no kopsummas				27,4 %	71,1 %	0,002 %	1,5 %

10. tabula. Izmantotās vienības atbilstības nodrošināšanai Šveices reģistrā

Stacionārās iekārtas	Kvotu bezmaksas iedale un izsolišana	Verificētās emisijas	Nodotās vienības	ES ETS kvotas		Šveices ETS kvotas	
				Vispārīgās	Aviācijas	Vispārīgās	Aviācijas
				4 611 126	4 904 027	4 858 105	398 715
% no kopsummas				8,2 %	—	91,3 %	0,5 %
Gaisakuģu operatori (administrēti Šveicē)	Bezmaksas iedale (ieskaitot ES ETS) un izsolišana	Verificētās emisijas (ieskaitot ES ETS)	Nodotās vienības	ES ETS kvotas		Šveices ETS kvotas	
				Vispārīgās	Aviācijas	Vispārīgās	Aviācijas
				1 055 137	762 540	762 540	302
% no kopsummas				0,04 %	36,6 %	—	63,3 %

Kopumā 2021. gadā regulētie subjekti ES ETS (gan stacionārās iekārtas, gan gaisakuģu operatori) atbilstības nodrošināšanai izmantoja 887 991 Šveices ETS izdotu kvotu. Tas ir par teju 246 000 kvotu vairāk nekā 2020. gadā, liecinot par vairāk nekā 38 % pieaugumu sasaistes nodrošinātās elastības izmantošanā. Tas tika panākts, neraugoties uz to, ka relatīvos apmēros ES gaisakuģu operatori izmantoja mazāk Šveices ETS izdoto aviācijas nozares kvotu (1,5 % 2021. gadā salīdzinājumā 2,3 % 2020. gadā).

Saskaņā ar noteikumiem 2021. gadā pirmo reizi ES stacionāro iekārtu atbilstības nodrošināšanai varēja izmantot Šveices ETS aviācijas nozares kvotas¹⁰⁰. Aizvien plašāku informētību par ES ETS un Šveices ETS sasaisti un tās pieņemšanu labi apliecina arī biežāka Šveices vispārīgo kvotu izmantošana stacionāro iekārtu atbilstībai — pieaugums no nulles līdz aptuveni 396 422 vienībām. Relatīvos rādītājos Šveices ETS izdotās vispārīgās kvotas veidoja mazāk nekā 0,03 % no 2021. gadā ES ETS kopumā nodotajām kvotām. Savukārt tie bija 8,6 % no visām Šveicē tajā pašā gadā bez maksas iedalītajām un izsolītajām vispārīgajām kvotām.

Šveices ETS stacionāro iekārtu atbilstības nodrošināšanai 2021. gadā tika izmantots līdzīgs īpatsvars ES ETS vispārīgo kvotu (8,2 %). Salīdzinājumā ar 0,19 % 2020. gadā tas ir būtisks pieaugums. Tas atkal ir saistāms ar plašāku informētību par saistīto oglekļa tirgu piedāvāto elastību. 2021. gadā stacionāro iekārtu atbilstībai Šveices ETS arī varēja izmantot aviācijas nozares kvotas. Tomēr šim nolūkam tika izmantotas tikai vietējā sistēmā izdotās aviācijas nozares kvotas.

11. tabulā ir dots kopsavilkums par kopējiem kvotu apjomiem (gan vispārīgās, gan aviācijas), kas kopš 2020. gada ir pārskaitītas starp ES ETS un Šveices ETS. Bilance liecina par 3269 kvotu aizplūdi no ES ETS uz Šveices sistēmu. Tomēr jāņem vērā, ka šeit var būt iekļauti vienu un to pašu kvotu atkārtoti pārskaitījumi.

11. tabula. 2020.–2021. gadā starp ES ETS un Šveices ETS pārskaitītās kvotas

Gads		2020	2021	Kopā
Kvotu pārskaitījumi starp ES ETS un Šveices ETS	No ES ETS uz Šveices ETS	475 679	1 051 360	1 527 039
	No Šveices ETS uz ES ETS	0	1 523 770	1 523 770
Atlikums				3269

¹⁰⁰ Saskaņā ar ES ETS direktīvas 12. panta 3. punktu.

8. ES ETS Energoefektivitātes direktīvas¹⁰¹ kontekstā

ES ETS darbojas plašākā ES enerģētikas politikas, arī Energoefektivitātes direktīvas¹⁰², kontekstā. Šīs direktīvas mērķis ir panākt enerģijas ietaupījumus, nosakot dalībvalstīm un uzņēmumiem mērķrādītājus un pienākumus. ES ETS oglekļa cenas signāls līdz ar to var mijiedarboties ar politikas pasākumiem un to īstenošanas ietvaros veiktajām darbībām.

Saskaņā ar Energoefektivitātes direktīvas 7. pantu dalībvalstīm ir jāievieš politikas pasākumi, lai panāktu to indikatīvajiem valsts mērķrādītājiem atbilstošus enerģijas ietaupījumus¹⁰³. Vairums dalībvalstu ziņoja par to plānotajiem pasākumiem 7. pantā noteikto enerģijas ietaupījumu mērķrādītāju sasniegšanai pienākuma periodā no 2021. līdz 2030. gadam. Līdz ar pārstrādātas Energoefektivitātes direktīvas iekļaušanu Eiropas zaļā kursa īstenošanas politikas pasākumu kopumā Komisija ir piedāvājusi paaugstināt kopējos energoefektivitātes mērķrādītājus, kā arī ikgadējos enerģijas ietaupījuma pienākuma mērķus. Sarunas par šo priekšlikumu vēl turpinās.

Vienlaikus Energoefektivitātes direktīvas 8. pants veicina izmaksu ziņā efektīvu energoefektivitātes pasākumu īstenošanu lielos uzņēmumos, arī dažās ES ETS iekļautās iekārtās. Tiem reizi četros gados ir jāveic energoauditi vai jāizmanto sertificēta energovadības vai vides vadības sistēma. Šie rīki palīdz noteikt enerģijas zudumus, enerģijas ietaupījumu potenciālu un rentablus pasākumus enerģijas patēriņa mazināšanai.

ES ETS oglekļa cenas signāls iekļaujas ar energoefektivitāti saistīto ieguldījumu un pasākumu novērtējumā regulētajās nozarēs. Dalībvalstis arī izmanto ES ETS izsoļu ieņēmumus energoefektivitātes uzlabojumu finansēšanai. 2021. gadā 18 dalībvalstis¹⁰⁴ ziņoja, ka ar šiem ieņēmumiem tiek finansēti ar energoefektivitāti saistīti projekti, ieskaitot ieguldījumus ēku siltinājuma modernizācijā (ieskaitot atbalstu mājsaimniecībām ar zemākiem ienākumiem), energoefektivitātes konsultācijas, kā arī izpēti un izstrādi ar mērķi samazināt enerģijas patēriņu. Kopumā 2021. gadā 2,5 miljardi EUR no ETS ieņēmumiem tika izmantoti ar energoefektivitāti saistītu ieguldījumu finansēšanai.

9. Secinājumi un perspektīva

2021. gadā palielinājās pieprasījums pēc enerģijas, ko veicināja pakāpeniska atgūšanās no Covid-19 pandēmijas sekām, un fosilā kurināmā cenas Eiropas tirgos pieauga. ES ETS turpināja funkcionēt pareizi, nodrošinot ES klimatisko ieceru īstenošanu.

¹⁰¹ Pamatojoties uz 24. pantu Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā (ES) 2018/2002 (2018. gada 11. decembris), ar ko groza Direktīvu 2012/27/ES par energoefektivitāti ([OVL 328](#), 21.12.2018., 210. lpp), un 29. un 35. pantu Eiropas Parlamenta un Padomes Regulā (ES) 2018/1999 (2018. gada 11. decembris) par enerģētikas savienības un rīcības klimata politikas jomā pārvaldību un ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (EK) Nr. 663/2009 un (EK) Nr. 715/2009, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 94/22/EK, 98/70/EK, 2009/31/EK, 2009/73/EK, 2010/31/ES, 2012/27/ES un 2013/30/ES, Padomes Direktīvas 2009/119/EK un (ES) 2015/652 un atceļ Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 525/2013 ([OVL 328](#), 21.12.2018., 1. lpp.).

¹⁰² Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2018/2002 (2018. gada 11. decembris), ar ko groza Direktīvu 2012/27/ES par energoefektivitāti, [OVL 328](#), 21.12.2018., 210. lpp.

¹⁰³ Kā norādīts iepriekš — Direktīvas (ES) 2018/2002 3. pants.

¹⁰⁴ Šīs 18 dalībvalstis bija Beļģija, Bulgārija, Čehija, Francija, Grieķija, Horvātija, Igaunija, Itālija, Kipra, Latvija, Lietuva, Polija, Rumānija, Slovākija, Slovēnija, Somija, Ungārija un Vācija.

Lai arī emisijas ES ETS 2021. gadā palielinājās, tās aizvien saglabājās zem pirmspandēmijas līmeņa, kāds tika fiksēts 2019. gadā. Pieaugums bija saistīts ar pakāpenisku ekonomikas atveseļošanos pēc Covid-19 pandēmijas. Stacionāro iekārtu emisijas palielinājās par 6,6 % salīdzinājumā ar 2020. gadu, bet aizvien bija par 5,6 % zemākas nekā 2019. gadā. Arī elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanā radītās emisijas pieauga, ko veicināja atgriešanās pie ogļu, nevis dabasgāzes izmantošanas fosilā kurināmā cenu kāpuma dēļ. 2021. gadā aviācijas nozares emisijas bija par aptuveni 30 % augstākas nekā 2020. gadā, tomēr tās aizvien bija par 50 % zemākas nekā 2019. gadā.

Palielinājās stacionāro iekārtu akmeņogļu radīto fosilā kurināmā emisiju īpatsvars, taču augstāku dabasgāzes cenu dēļ samazinājās gan lignīta, gan dabasgāzes emisiju īpatsvars. Reaģējot uz enerģētisko krīzi, Komisija nāca klajā ar plānu *REPowerEU*. Tajā argumentēta nepieciešamība paātrināt pāreju uz tīru enerģiju, vienlaikus balstoties uz saistīto klimata un enerģētikas politikas pasākumu notiekošo pārskatīšanu Eiropas zaļā kursa īstenošanas pasākumu kopuma ietvaros.

Oglekļa cenas kāpuma dēļ radās jautājumi par to, vai ES oglekļa tirgū nav notikusi pārmērīga spekulācija. Eiropas Vērtspapīru un tirgu iestāde (EVTI) vērtēja šīs bažas plašā tirgus un tā darbības analīzē, secinot, ka aktuālās cenas atbilst tirgus pamatprincipiem.

Vienlaikus augstāka oglekļa cena 2021. gadā nozīmēja lielākus izsoļu ieņēmumus dalībvalstīm — ieņēmumi bija teju divreiz lielāki nekā 2020. gadā. 2021. gadā dalībvalstis vidēji tērēja 19 miljardus EUR no izsoļu ieņēmumiem ar klimatu un enerģiju saistītiem pasākumiem. Dalībvalstis šos resursus arī ir izmantojušas, lai mazinātu enerģētiskās krīzes ietekmi. Vidējā termiņā un ilgtermiņā ar šiem resursiem ir iespējams atbalstīt ieguldījumus pārejā uz tīru enerģiju, tādējādi uzlabojot energoefektivitāti un veicinot atjaunīgās enerģijas izmantošanu, samazinot ne vien emisijas, bet arī dalībvalstu atkarību no fosilā kurināmā un tā importa.

Paralēli turpinās Eiropas Parlamenta un Padomes sarunas par ES ETS pārskatīšanu. Paredzēts, ka līdz 2030. gadam sistēma nodrošinās vērienīgākus emisiju samazinājumus atbilstoši Eiropas Klimata aktā noteiktajiem ES klimata mērķrādītājiem.